

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

Loreta Romanovskienė
Verslo teisės programa

APELIACINIO PROCESO PRINCIPAI
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas : dr. Goda Ambrasaitė

Vilnius
2006

PLANAS

I. Įvadas.	
II. Apeliacijos esmė ir rūšys.....	5
III. Apeliacinio proceso principai:	
1. Bendrųjų civilinio proceso teisės principų taikymas apeliaciniame procese.....	10
2. Specifinių apeliacinio proceso principų taikymas:	
2.1. Draudimas išeiti už apeliacinio skundo ribų (<i>tantum devolutum quantum apelatum</i>);	13
2.2. Draudimas priimti sprendimą, labiau nepalankų apeliantui nei skundžiamas teismo sprendimas (<i>non reformatio in pejus</i>);.....	23
2.3. Draudimas apeliaciniame skunde reikšti naujus reikalavimus;.....	27
2.4. Draudimas pateikti naujus įrodymus apeliacinės instancijos teisme	29
IV. Išvados ir pasiūlymai.....	35
V. Literatūros sąrašas.....	37
VI. Santrauka lietuvių ir vokiečių kalbomis.....	43

IVADAS

Temos aktualumas. Apeliacijos institutas žinomas ir yra taikomas beveik visose Europos valstybėse. Lietuvoje šis institutas taip pat nėra naujas: jis funkcionavo tarpukario Lietuvoje, po nepriklausomybės atkūrimo vėl buvo įvestas 1995 m. sausio 1 d. įsigaliojus atitinkamiems 1964 m. Civilinio proceso kodekso pakeitimams¹.

Apeliacijos institutas daugelyje valstybių žymimas tuo pačiu „apeliacijos“ terminu, tačiau savo esme ir turiniu yra gana skirtingas. Tai aiškinama dviejų pagrindinių apeliacijos modelių – visiškos ir dalinės – egzistavimu.

Lietuvoje 1995 metais vėl įvedus apeliacinį procesą, remiantis tarpukario Lietuvos patirtimi buvo perimtas visiškos (neribotos) apeliacijos modelis, kurio esmė – pakartotinis bylos nagrinėjimas tik apeliacinės instancijos teisme, apeliacinio skundo ribose siekiama atsakyti į klausimą, ar byla pirmosios instancijos teisme buvo teisingai išspręsta.

1999 m. sausio 1 d. įsigaliojo svarbūs Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau LR CPK) pakeitimai², kurių pagrindu buvo įvestas ribotos apeliacijos modelis.

Dalinė (ribota) apeliacija suprantama kaip pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma neperžengiant apeliacinio skundo ribų. Toks apeliacijos modelis galioja Lietuvoje, kaip minėjome, nuo 1999 metų ir įsigaliojus 2002 m. LR CPK taip pat nepakito apeliacinio proceso esmė ir didžioji dalis šį procesą reglamentuojančių nuostatų. Tačiau naujojo LR CPK priėmimas visgi įnešė kai kurių naujovių ir į apeliacinio proceso reglamentavimą.

Apeliacinio proceso ypatumai priklauso nuo apeliacijos modelio, įtvirtinto tos valstybės teisės aktuose. Ribotos ir neribotos apeliacijos modelių esminiu atribojančiu kriterijumi pripažintinas požiūris į apeliacinio proceso paskirtį ir objektą, dėl ko šiek tiek skiriasi pagrindinių apeliacinio proceso principų esmė ir turinys.

Lietuvos teisės literatūroje su apeliacija susiję klausimai nebuvo itin plačiai nagrinėjami. Šią temą detaliau aptarė tik G. Ambrasaitė savo disertacijoje, taip pat kai kurie su apeliaciniu procesu susiję klausimai fragmentiškai aptariami mokslinėse monografijose, vadovėliuose, straipsniuose. Galime paminėti tokius autorius – V. Mačys; V. Mikelėnas; V. Nekrošius; V. Valančius; E. Laužikas, A. Driukas ir kt.; Rusijos teisės mokslininkai – P. J. Trudnikov; V. I. Rešetniak; I. I. Černyh; E. A. Borisova ir kt.

¹ Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo“, 1994 m. lapkričio 8 d. Žin., 1994, Nr. 93-1809

² Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Žin., 1998, Nr. 112-3106

Todėl manome, kad detaliau paanalizuoti apeliacinio proceso ypatumus bus naudinga. Tinkamas šio proceso funkcionavimas neįmanomas be pagrindinių apeliacijos principų, todėl bandysime apžvelgti, kokie principai, kaip svarbiausi teisės esmės reiškimosi būdai, pagrindinės teisinės idėjos, vertybės, pamatinės nuostatos yra įtvirtinti apeliaciniame procese.

Tyrimo objektas. Darbe aptariamas LR CPK įtvirtintas apeliacinio proceso modelis ir jam būdingi principai.

Tyrimo dalykas. Lietuvos Respublikos įstatymai, reglamentuojantys apeliacinį procesą, šių įstatymų taikymo praktika bei jų aiškinimas, mokslinė literatūra.

Darbo tikslas. Išanalizuoti apeliacinio proceso principų turinį ir šių principų praktinio taikymo ypatumus.

Darbo uždaviniai:

- išanalizuoti LR CPK nuostatas, reglamentuojančias apeliacinį procesą;
- išskirti apeliacijos modelių skirtumus ir panašumus,
- aptarti bendrųjų civilinio proceso teisės principų taikymą apeliaciniame procese;
- detaliau panagrinėti specifinius apeliacinio proceso principus;
- išskirti esamas problemas, pateikti pasiūlymus nagrinėjamais klausimais.

Tyrimo šaltiniai ir metodai. Magistro darbo šaltiniais tapo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, Civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo praktika, mokslinė literatūra.

Darbe naudojami: sisteminės analizės, lyginamasis, aprašomasis, istorinis, dokumentinės analizės, sisteminis metodai .

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, kuri susideda iš trijų dalių, išvados ir pasiūlymai.

Pirmajame skyriuje atskleidžiama apeliacijos esmė ir modeliai.

Antrasis skyrius skirtas aptarti bendrųjų civilinio proceso teisės principų taikymui apeliaciniame procese.

Trečiajame skyriuje detaliau nagrinėjami specifiniai, tik apeliaciniam procesui būdingi, apeliacijos principai.

Darbo pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros sąrašas bei santrauka lietuvių ir vokiečių kalbomis.

I. Apeliacijos esmė ir rūšys

Tarpukario Lietuvoje 1933 m. liepos 11 d. buvo priimtas naujas Teismų santvarkos įstatymas, kuris pakeitė 1918 m. lapkričio 28 d. Laikinąjį Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymą. Naujuoju įstatymu Lietuvos Valstybėje buvo įvesta keturių pakopų bendrųjų teismų sistema: apylinkių teismai, apygardų teismai, Apeliaciniai rūmai ir Vyriausiasis Tribunolas. Šiuo įstatymu buvo įsteigtas vieningas visai šaliai apeliacinės instancijos teismas – Apeliaciniai rūmai. Apeliaciniame procese buvo įtvirtintas neribotos apeliacijos modelis. Po nepriklausomybės atkūrimo 1994 m. gegužės 31 d. buvo priimtas naujas Teismų įstatymas, o 1994 m. lapkričio 17 d. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksų pakeitimų įstatymus. 1995 m. sausio 1 d. įsigaliojus įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo bei Lietuvos Respublikos prokuratūros reformavimo“ vėl buvo atkurtas apeliacinis procesas. 1999 m. sausio 1 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymu civiliniame procese buvo įtvirtintas ribotos apeliacijos modelis. Įsigaliojus 2002 m. LR CPK taip pat liko ribotos apeliacijos modelis, jo esmė ir daugelis nuostatų nepasikeitė. Panašių ar analogiškų apeliacinio proceso nuostatų galime rasti ir kitų valstybių apeliacinių procesų reglamentavimuose. Todėl analizuojant būtent valstybės pasirinktą apeliacijos rūšį galime išskirti ir mėginti analizuoti apeliacinio proceso ypatumus.

Priimtas teismo sprendimas dažniausiai dar nereiškia bylinėjimosi pabaigos. Kad ir koks būtų teismo sprendimas, viena šalis visada lieka nepatenkinta ir turi būti sudarytos galimybės jai bandyti dar kartą įrodyti savo tiesą. Tinkamo proceso, teisės būti išklaustyta ir kiti civilinio proceso principai reikalauja nepatenkintai šaliai suteikti teisę skusti priimtą teismo sprendimą. Nagrinėjant bylas padaromos ir teismo klaidos, kurias lemia daugelis faktorių: netobula teisės sistema, nuolatinis įstatymų kaitaliojimas, nesusiformavusi vienoda teismų praktika ir kt., todėl turėtų būti sudaryta galimybė jas ištaisyti.

Pripažinus, kad teismas klysta ir todėl šaliai turi būti suteikta teisė skusti jai priimtą nepalankų sprendimą, reikia rasti atsakymą į klausimą, koks mechanizmas turėtų padėti patikrinti teismo sprendimus. Teismų ir teisėjų nepriklausomumo principas reikalauja, kad teismo sprendimų teisėtumą ir pagrįstumą tikrintų ne įstatymų leidžiamoji ar vykdomoji valdžia, o aukštesnė teisminė instancija. Daugumoje valstybių yra hierarchinė teismų sistema:

pirmosios instancijos teismui, tarpiniai (antrosios – apeliacinės instancijos) teismai ir valstybės aukščiausiasis teismas kaip vienintelė ir galutinė instancija³.

Tai pakopinė teismų sistema (instancinė sistema). Ši sistema skirta dviem tikslams – teisingumui konkrečioje byloje įgyvendinti ir darniai, harmoningai teisės sistemos raidai užtikrinti⁴.

Tarptautinių žodžių žodyne rašoma, kad apeliacija - prašymas patarimo, kreipimasis į aukštesnę instanciją, siekiant panaikinti neteisingą žemesniojo teismo sprendimą, taip pat kaip vienas iš būdų civiliniame ir baudžiamajame procese apskusti neįsiteisėjusį teismo sprendimą⁵.

Civilinio proceso teisės moksle terminas „apeliacija“ taip pat vartojamas dvejomis prasmėmis: kaip apeliacinis skundas ir kaip civilinio proceso stadija. Šiame darbe terminą „apeliacija“ naudosime kaip apeliacinį procesą – civilinio proceso stadiją, skirtą patikrinti neįsiteisėjusį pirmosios instancijos teismo sprendimą, kadangi nagrinėsime būtent apeliacinio proceso, t. y. civilinio proceso apeliacinės stadijos, principus.

Kaip minėjome, norint tinkamai išanalizuoti ir suvokti apeliacinį procesą, būtina gerai suprasti pačią apeliacijos esmę, kurią nulemia jos sudėtingumas ir nevienalytiškumas. „Apeliacijos“ sąvoka vartojama daugelyje valstybių, bet jos turinys suprantamas skirtingai. Civilinio proceso teisės moksle bei įvairių valstybių praktikoje skiriamos dvi pagrindinės apeliacinio proceso esmės koncepcijos. Apeliacija gali būti suprantama kaip pakartotinis bylos nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme (visiška, neribota apeliacija) (*novum iudicium*) arba kaip pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės mechanizmas (dalinė, ribota apeliacija) (*revisio prioris instantiae*). Vadinas, skiriamos dvi apeliacijos rūšys – visiška, arba neribota ir dalinė, arba ribota, apeliacija. Visiška apeliacija reiškia, kad apeliacinės instancijos teismas bylą nagrinėja iš naujo, galima pateikti naujų įrodymų ir argumentų praktiškai neribotai (pavyzdžiui, Prancūzijos apeliacijos modelis). Toks apeliacinis procesas reiškia ne tik pirmosios instancijos teismo sprendimo įsiteisėjimo sustabdymą, bet ir – tai yra svarbiausia – ginčo perkėlimą iš pirmosios instancijos į apeliacinės instancijos teismą. Toks apeliacijos pobūdis lemia ir proceso apeliacinės instancijos teisme pobūdį – faktiškai jis yra identiškas procesui pirmosios instancijos teisme.

Todėl darytina išvada, kad esant tokiam apeliacijos modeliui teismo nagrinėjimo dalykas apeliacinės instancijos teisme yra ne pirmosios instancijos teismo sprendimas, o neperžengiant apeliacinio skundo ribų apeliacinės instancijos teismui perduotas šalių ginčas. Kadangi leidžiama pateikti naujų įrodymų, o byla nagrinėjama pakartotinai, apeliacinės instancijos teismas visada pats tiria ir vertina įrodymus ir dėl to negali perduoti bylos

³ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius: Justitia, 1997, p. 216.

⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Vilnius, 2005, p. 265.

⁵ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 1985, p. 39.

pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo ⁶. „Apeliacijos esmė yra ta, kad toji civilinė [...] byla, tas pats ginčas leidžiamas prašyti antrą sykį kito teismo organo darbu ir reikalauti pakartoti bylos sprendimo darbą, tiktai pakartoti kitam organui, kuris paprastai savo personaliniu sąstatu yra geriau organizuotas (jis yra kolegialus, teisėjai labiau patyrę, didesnio stažo ir t.t.“⁷. Tad teismo procese teismo klaidų mėginama išvengti ne taikant tarnybinę ar hierarchinę priimtų teismo sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolę, o suteikiant proceso šalims teisę reikalauti pakartotinai svarstyti bylą apeliacinės instancijos teisme. Todėl pagrindinis apeliacijos tikslas – apsaugoti privatų proceso šalių interesą ⁸.

Analizuojant apeliacijos modelį kaip pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo tikrinimą, t. y. *revisio prioris instantiae*, suprantame, kad apeliacijos paskirtis - ne tik privataus šalių intereso gynimas, bet ir viešojo intereso apsauga, t. y. apeliacija turi užtikrinti, kad neįsiteisėtų nepagrįsti ir neteisėti teismų sprendimai, kurie pakenktų viešam interesui (viešasis interesas apeliaciniame procese bus nagrinėjamas vėliau).

Pagal tai, kokia medžiaga remiantis tikrinamas teismo sprendimo pagrįstumas ir teisėtumas V. Mikelėnas išskiria tris apeliacijos, kaip *revisio prioris instantiae*, modelius:

1. Pirmos instancijos teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas tikrinamas tik pagal šios instancijos teismo posėdžio protokolą ir bylos medžiagą. Jokie nauji įrodymai ir medžiaga neleidžiama (JAV, Australija, iš dalies – Anglija). Apeliacija reiškia tik klaidų ištaisymą, kurį turi padaryti pirmosios instancijos teismas grąžinus bylą nagrinėti iš naujo.

Tokios apeliacijos privalumai – operatyvumas ir proceso pigumas.

2. Pirmosios instancijos teismo sprendimas tikrinamas remiantis ne tik bylos medžiaga, bet ir naujai pateiktais papildomais įrodymais. Teisė pateikti įrodymus nėra ribojama. Neribota apeliacija (Danija).

3. Pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas gali būti tikrinami remiantis bylos medžiaga ir tik išskirtiniais atvejais gali būti pateikiami nauji įrodymai. Yra ribotas naujų įrodymų pateikimas apeliacinės instancijos teisme. Tai ribota apeliacija (Australija, Švedija, iš dalies – Vokietija, Lietuva)⁹.

Taigi, atsižvelgiant į konkretų apeliacijos modelį, skiriasi bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribos, šalių galimybė pateikti apeliacinės instancijos teisme naujus įrodymus bei apeliacinės instancijos teismo teisių apimtis.

Analizuodami ribotą apeliaciją galėtume pabrėžti, kad esant šiai apeliacijai negali įsigalėti instancinis mentalitetas, byla apeliacinės instancijos teisme išnagrinėjama greičiau, o

⁶ Tačiau turėtume atkreipti dėmesį į tai, kad visgi ir neribotoje apeliacijoje egzistuoja apribojimas - apeliaciniame procese šalims draudžiama reikšti naujus materialinius teisinius reikalavimus.

⁷ Romeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose. Vilnius: Pozicija, 1994. p. 47-48.

⁸ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Vilnius, 2005. p. 273.

⁹ Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Žin., 1998, Nr. 112-112-3106; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743, įsigaliojęs 2003 m. sausio 1 d.

apeliaciniai teismai, sumažėjęs skundų srautui, išvengia būti užversti bylomis, didėja pirmosios instancijos teismo vaidmuo, šalys išvengia viena kitos „siurprizu“, nesąžininga šalis praranda galimybę vilkinti procesą. Kita vertus, ribotos apeliacijos atveju gali nukentėti nepatyrusi šalis, ypač pirmosios instancijos teisme neturėjusi advokato. Be to, ribota apeliacija neleidžia tikrinti byloje esančių įrodymų svarumo ir tikrumo, pašalinti jų prieštaravimų. Ribota apeliacija gali būti pateisinama, tik kai pirmosios instancijos teismas yra ne pasyvus, o aktyvus, visa bylos nagrinėjimo eiga pirmosios instancijos teisme visiškai tiksliai protokoluojama ir abiem šalims atstovauja advokatai¹⁰.

Apibendrinami visiškos ir ribotos apeliacijos negalėtume vertinti vienareikšmiškai, kadangi abu šie modeliai turi ir privalumų, ir trūkumų.

G. Ambrasaitė straipsnyje „Apeliacinis procesas: pagrindinės civilinio proceso kodekso naujovės“¹¹ išskiria šiuos esminius šių minėtų apeliacijos rūšių skirtumus:

1) esant ribotai apeliacijai apeliacinio nagrinėjimo objektu pripažįstamas pirmosios instancijos teismo sprendimas (jo teisėtumas ir/ar pagrįstumas), neribotai – apeliacinės instancijos teismui perduotas šalių ginčas;

2) kai apeliacija ribota, panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacine tvarka pripažįstama tik pirmosios instancijos teismo padaryta teisės ar fakto klaida, kai neribota – tiek teismo, tiek proceso šalių klaidos;

3) esant neribotai apeliacijai naujų įrodymų pateikimas apeliacinės instancijos teisme leidžiamas be apribojimų, tuo tarpu ribotai – galimas tik išimtiniais atvejais arba apribotai draudžiamas;

4) esant neribotai apeliacijai apeliacinės instancijos teismas privalo pats užbaigti tarp šalių kilusį ginčą, ribotai – turi teisę gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Turėtume pritarti tokiam skirtumų išskyrimui, kadangi jie akivaizdžiai įrodo aptariamų apeliacijos rūšių pagrindinius skirtumus, atskleisdami kiekvienos iš rūšių būdingiausius bruožus. Išanalizavę minėtus apeliacijų modelius, apibendrinami galime pasakyti, kad visiškos apeliacijos esmė suprantama kaip pakartotinis bylos nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme apeliacinio skundo ribose tikrinant, ar pirmosios instancijos teismas teisingai išsprendė bylą teisiniu ir faktiniu aspektu. Tuo tarpu neribota apeliacija – pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumo, pagrįstumo tikrinimas neperžengiant apeliacinio skundo ribų.

Tačiau vertindami apeliaciją kaip antrąją instancinės pakopos grandį, manome, kad reikėtų labiau pritarti ribotos (dalinai ribotos) apeliacijos modeliui, nes pagrindinė instancinės

¹⁰ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. p.229.

¹¹ Ambrasaitė G. Apeliacinis procesas: pagrindinės civilinio proceso kodekso naujovės. Vilnius: Jurisprudencija, 2003, t. 37(29), p.8-18.

sistemos esmė – sudaryti galimybes ištaisyti klaidas, o ne perkelti ginčą iš vienos pakopos į kitą, kuo visiškai nuvertinamas pirmosios instancijos procesas. Tokią nuomonę bandome grįsti ir tuo, kad daugelis ginčų išnagrinėjami žemesnės instancijos teisme ir nėra skundžiami¹², vadinasi, šalis tokie sprendimai tenkina ir jie yra vykdomi. Manytume, jog apeliacinė instancija visgi turėtų atlikti ne analogiškas ankstesnės instancijos, o tik tai instancijai būdingas funkcijas.

Apeliacinio proceso ypatumai būtent priklauso nuo apeliacijos modelio, įtvirtinto valstybės teisės aktuose. Esminiu apeliacijos rūšis atribojančiu kriterijumi pripažintinas požiūris į apeliacinio proceso paskirtį ir objektą. Naujų įrodymų pateikimo apeliacinės instancijos teisme draudimas, apeliacinio bylos nagrinėjimo ribų samprata ir apeliacinės instancijos teismo teisių apimtis yra išvestiniai požymiai, išplaukiantys iš apeliacinio proceso paskirties bei objekto aiškinimo¹³.

Taigi, aptartų apeliacijos modelių apeliacinio proceso paskirtis skiriasi tuo, kad neribotos apeliacijos atveju pakartotinis ginčo nagrinėjimas vyksta apeliacinio skundo ribose, o ribotos apeliacijos – pirmosios instancijos teismo sprendimas peržiūrimas taip pat neperžengiant apeliacinio skundo ribų. Vadinasi, ir objektai yra skirtingi, t. y. pats ginčas ir pirmosios instancijos teismo sprendimas. Praktiškai principai, kurie sudaro pamatines šių abiejų apeliacijos modelių pagrindą iš esmės nesiskiria. Suprantama, skiriasi tik naujų įrodymų pateikimo draudimo principas, o kitų principų esmė yra ta pati. Tačiau tik suvokdami kiekvieno apeliacijos modelio esmę galėsime suprasti principų taikymo skirtinguose apeliacijos modeliuose ypatumus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad abiejuose modeliuose skirtingai aiškinamos apeliacinio skundo ribos, kas turi įtakos principo, draudžiančio išeiti už apeliacinio skundo ribų, taikymui. Todėl turėtume detaliau aptarti, kokie principai įtvirtinti apeliaciniame procese, išanalizuoti jų taikymo problemas.

¹² Tai galėtume pagrįsti statistiniais duomenimis: pavyzdžiui 2005 metais visuose apygardų teismuose pirmąja instancija buvo išnagrinėta - 4310, o Lietuvos apeliacinis teismas išnagrinėjo – 1019 bylų. Skaičiai akivaizdžiai įrodo, jog neapskųstų sprendimų skaičius gana didelis.

¹³ Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2004.

II. Apeliacinio proceso principai

1. Bendrųjų civilinio proceso teisės principų taikymas apeliaciniame procese

Principai – (lot. *principium* – pradžia, pagrindas, pirminis šaltinis) – tai svarbiausi teisės esmės reiškimosi būdai, pagrindinės teisinės idėjos, vertybės, kurios nurodo, kaip konkrečiomis teisės normomis turi būti reguliuojami žmonių santykiai. Jie nurodo, kokio pobūdžio turėtų būti kuriamos teisės normos, sprendžiama konkreti teisinė byla, kad kiekvienu teisinio reguliavimo atveju būtų įgyvendinami teisės sampratos formuluojami tikslai.

Principus – pagrindines civilinio proceso esmę išreiškiančias nuostatas bei visos teisės šakos plėtros bazę – įtvirtina atitinkamos teisės normos ar juos suformuluoja teismų praktika bei teisės doktrina¹⁴.

Kadangi apeliacinis procesas yra ne kas kita, o civilinio proceso stadija, be jokios abejonės jame taikomi bendri civilinio proceso teisės principai.

Civilinio proceso teisės principus nulemia pati civilinio proceso paskirtis ir civilinio proceso tikslai (LR CPK 2 str.). Todėl civilinio proceso teisės principai turi užtikrinti civilinio proceso uždavinių įgyvendinimą – būtina nustatyti tokius civilinio proceso pradus, kurie leistų teisingai ir minimaliomis laiko ir finansinėmis sąnaudomis išspręsti teisinį konfliktą, kad teismo procesas būtų sąžiningas, patogus tiek teismui, tiek šalims ir visai visuomenei bei užtikrintų racionalų teisingumo sistemos funkcionavimą¹⁵.

Kaip žinome, civilinio proceso teisės principai atlieka šias funkcijas: reglamentavimo (valstybė įstatymų leidybos procese turi pasivyti LR CPK ir kituose įstatymuose nustatytų ir praktikoje įtvirtintų civilinio proceso teisės principų įgyvendinimą); interpretavimo (normų aiškinimas bylų nagrinėjimo procese); kolizijų šalinimo (normų tarpusavio prieštaravimų sprendimo); teisės spragų užpildymo (nesant teisės normos, reglamentuojančios tam tikrą santykį, teismas turi vadovautis įstatymo arba teisės analogija). Principai yra labai svarbūs teisiniam argumentavimui, kadangi jie gali būti šalių reikalavimų, atsikirtimų pagrindas.

¹⁴ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p.25.

¹⁵ ten pat, p.189.

Visi civilinio proceso teisės principai tarpusavyje susiję, jie negali funkcionuoti atskirai vieni nuo kitų, nes nors kiekvienas principas ir yra savarankiškas, tačiau nėra visiškai autonomiškas. Paprastai vieno principo pažeidimas lemia ir kito principo pažeidimą. Visada būtina siekti principų suderinimo ir pusiausvyros. Tai ne kartą pabrėžė Konstitucinis Teismas savo nutarimuose.

„Konstitucijos principai ir normos sudaro darnią sistemą, todėl negalima vienu Konstitucijos principų ar normų aiškinti paneigiant kitų principų ar normų esmę. Paneigus vieną ar kitą Konstitucijoje įtvirtintą principą būtų pažeista konstitucinių principų ir vertybių pusiausvyra, iškreipta konstitucinio reguliavimo esmė“¹⁶.

Civilinio proceso teisės principai įtvirtinti LR CPK 5-21 str., tačiau jie nuolat kinta ir vystosi, todėl apsiriboti vien šiais negalima. Principai, taikomi civiliniame procese, yra pozityviosios teisės, teismų praktikos ir teisės doktrinos plėtros rezultatas. Ilgainiui kinta kai kurių principų turinys, atsiranda naujų principų, keičiasi principų įvairovė.

Civilinio proceso teisės principai klasifikuojami remiantis įvairiais kriterijais. Pavyzdžiui, principai, kaip pagrindinės visuomeninių santykių reguliavimo idėjos, turi būti faktiniai ir teisiniai; pagal principų įtvirtinimo išorinę formą - įtvirtinti Konstitucijoje ir įtvirtinti kituose įstatymuose; pagal principų veikimo sferą - bendrieji, tarpšakiniai, šakiniai ir institutų. Būtent klasifikacija padeda suprasti valstybėje vyraujančią civilinio proceso modelį, taip pat principų taikymo įvairiose proceso stadijose ir teisenose ypatumus. Vieni principai vienodai taikomi visoms proceso stadijoms ir teisenoms, o kiti – tik tam tikroms. Būtent pagal civilinio proceso teisės principų taikymo sritį ir jų subjektus galima spręsti, koks konkrečioje valstybėje yra civilinis procesas (civilizuotas ar ne)¹⁷.

Taigi, kaip minėjome, daugumos principų turinys ir apimtis apeliaciniame procese nesiskiria nuo šių principų turinio ir apimties kitose proceso stadijose, tačiau kadangi darbe nagrinėjame visus apeliacinio proceso principus, todėl bandysime atlikti kai kurių šių bendrųjų civilinio proceso teisės principų analizę, o būtent, kaip konkretūs civilinio proceso teisės principai taikomi nagrinėjant konkrečias bylas apeliacinės instancijos teisme.

Kaip žinome, bendrieji civilinio proceso teisės principai yra: dispozityvumo, rungimosi, teismo nepriklausomumo ir nešališkumo, teisminės gynybos prieinamumo ir universalumo ir kt. Dispozityvumo principas, pavyzdžiui, įtvirtintas LR CPK 13 straipsnyje: „Šalys ir kiti proceso dalyviai, laikydamiesi šio Kodekso nuostatų, turi teisę laisvai disponuoti joms priklausančiomis procesinėmis teisėmis“. Tai vienas fundamentaliausių civilinio proceso teisės principų, nes tik šalys turi turėti teisę apibrėžti ginčo dalyką ir taip daryti įtaką proceso eigai¹¹. Šis principas būdingas visoms civilinio

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006-07-12 nutarimas // VŽ, 2001, Nr.62-2276.

¹⁷ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p.206.

proceso stadijoms. Taigi, jis būdingas ir apeliaciniam procesui, kur bylos nagrinėjimo ribas apibrėžia apeliacinis (lot. *tantum devolutum quantum appellatum*) skundas.

Rungimosi principas nurodo, kad teismas turi spręsti bylą vertindamas tik šalių pateiktus faktus ir jų pateiktus įrodymus, bet negali iškelti bylos, savo iniciatyva pradėti rinkti įrodymus ar tirti bylos aplinkybes. LR CPK 332 str. apibrėžia bylos nagrinėjimo ribas apeliacinės instancijos teisme ir numato, kad apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą neperžengdamas apeliaciniame skunde nustatytų ribų. Kartu apeliacinės instancijos teismas šalia LR CPK normos įpareigojamas patikrinti, ar nėra absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų, nurodytų LR CPK 338 straipsnyje. Toks reglamentavimas gali būti paaiškinamas tuo, kad procesas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose grindžiamas tais pačiais principais: rungimosi, dispozityvumo ir kt.¹⁸.

Bandydami atskleisti teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo principą, turėtume pabrėžti, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. nustatyta kiekvieno asmens teisė, kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnę laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Konstitucijos 109 str. 2 d. numatyta, kad „teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi“. LR CPK 21 str. taip pat įtvirtintas teisėjų ir teismų nepriklausomumo ir nešališkumo principas: „Teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi ir nešališki“.

Tai vienas iš esminių demokratinės teisinės valstybės principų, viena svarbiausių teisėjų ir teismo pareigų, garantuojančių teisės viršenybę, žmogaus teisių ir laisvių apsaugą.

Kaip šio principo taikymo apeliaciniame procese pavyzdį panagrinėkime Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 22 d. nutartį Nr. 2A-412/2005 byloje pagal E. Čiukšienės ieškinį atsakovams UAB „Medžio amžius“, UAB „PMP“ dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais. Apeliaciniu skundu ieškovė prašė panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2005 m. birželio 13 d. sprendimą, nurodydama vienu iš argumentų:

Procesiniu pažeidimu, dėl kurio galėjo būti neteisingai išspręsta byla, apeliante nurodo tai, kad bylą pirmosios instancijos teisme išnagrinėjusi teisėja N. V. Griškevičienė savo nuomonę dėl 2001 m. liepos 9 d. sutarties pripažinimo negaliojančia išreiškė Klaipėdos apygardos teismo 2004 m. lapkričio 24 d. nutartyje, nagrinėjant bylą apeliacine tvarka. Dėl to, vadovaujantis LR CPK 65 straipsnio 1 d. 6 punktu teisėja privalėjo nusišalinti nuo šios bylos nagrinėjimo, nes ji anksčiau dalyvavo priimant sprendimą (nutartį) toje pačioje byloje.

Teisėjų kolegija konstatavo:

¹⁸ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p.318.

Viena iš tinkamo proceso garantijų yra užtikrinimas, kad šalių ginčą nagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas (lot. nemo iudex in causa sua – niekas negali būti teisėjas savo byloje). Teismo nešališkumas yra užtikrinamas įvairiomis procesinėmis priemonėmis. Viena iš tokių yra teisėjo nušalinimo institutas (CPK 64-66 str.). Be to, įstatyme numatyti atvejai, kai teisėjas negali pakartotinai dalyvauti nagrinėjant bylą (CPK 71 str.). CPK 71 straipsnio antroje dalyje numatyta, kad teisėjas, dalyvavęs nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme, negali dalyvauti nagrinėjant tą bylą kasaciniame teisme ir pirmosios instancijos teisme.

Kadangi nagrinėjant šią civilinę bylą apeliacine tvarka, Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos, kurios sudėtyje dalyvavo teisėja N. V. Griškevičienė, nutartimi ši byla, panaikinus pirmosios instancijos teismo sprendimą, buvo gražinta nagrinėti iš naujo, teisėja N. V. Griškevičienė negalėjo pakartotinai dalyvauti nagrinėjant šią bylą pirmąja instancija. Todėl teisėjų kolegija konstatavo, kad bylą išnagrinėjo neteisėtos sudėties teismas, o tai yra absoliutus teismo nutarties negaliojimo pagrindas, darantis teismo sprendimą neteisėtą.

Akivaizdu, kad bendrieji civilinio proceso principai taikomi ir apeliaciniame procese ir tuo atlieka savo funkcijas. Todėl detaliau jų neaptarinėsime, o apsiribosime tik minėta analize. Norėdami įvykdyti savo darbo tikslus turėtume didesnę dėmesį ir nuodugniau išanalizuoti būtent tik apeliaciniam procesui būdingus principus.

2. Specifiniai apeliacinio proceso principai

2.1. Draudimas išeiti už apeliacinio skundo ribų (*tantum devolutum quantum appellatum*)

Šis principas taikomas abiem apeliacijos modeliams (ir ribotai, ir neribotai apeliacijai) su nežymiais jo turinio skirtumais, kadangi nevienodai yra suprantamos apeliacinio skundo ribos. Neribotos apeliacijos modelį pasirinkusiose valstybėse svarbiausias kriterijus nustatant apeliacinio nagrinėjimo ribas yra apeliacinės instancijos teismui perduoto ginčo apimtis, tuo tarpu ribotos apeliacijos atveju apeliacijos paskirtis yra pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo tikrinimas pagal apeliaciniame skunde nurodytus apelianto argumentus skundžiamo sprendimo dalyje.

Tačiau, neatsižvelgiant į apeliacijos modelį, pripažįstama, kad bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas nustato apeliacinis skundas. Šis principas draudžia apeliacinės instancijos teismui tikrinti tą sprendimą ar jo dalį, kurios apeliantas neskundžia. Skundžiamo teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas tikrinamas pagal apeliaciniame skunde nurodytus argumentus.

Vadinasi, apeliacinės instancijos teismas tikrina teisėtumą ir pagrįstumą tik tos sprendimo dalies, kurią skundžia apeliantas, o kitos sprendimo dalys nėra tikrinamos. Tai patvirtina LR CPK 320 str. 1 d.: „Bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas sudaro apeliacinio skundo faktinis ir teisinis pagrindas [...]“ Apeliacinės instancijos teismas tikrina apskūsto teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą tik apeliantui. Todėl sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas kitiems byloje dalyvaujantiems asmenims, kurie teismo sprendimo neskundė, nėra tikrinamas¹⁹.

Jeigu bandytume analizuoti, kaip kito šio principo norma, tai pastebėtume, kad principas, draudžiantis išeiti už apeliacinio skundo ribų, po nepriklausomybės atkūrimo negaliojo civiliniame procese tik laikinai, t. y. nuo 1996 m. liepos mėnesio iki 1999 m. sausio mėnesio, t. y. tuo laikotarpiu, kai apskritai šis principas nebuvo pripažįstamas²⁰. Minėtu laikotarpiu buvo sugrįžta prie tarybinio civilinio proceso, kuris, kaip suprantama, tokių normų visai nepripažino. Visą kitą laikotarpį ši civilinio proceso norma buvo pripažįstama ir galiojo.

Kaip pastebi G. Ambrasaitė straipsnyje „Apeliacijos esmė ir principai“²¹, šis principas yra ne kas kita, o dispozityvumo principo raiška apeliaciniame procese. Tokios pat nuomonės laikosi ir rusų civilinio proceso teisės žinovai, teigdami, kad „principas, draudžiantis apeliacinės instancijos teismui išeiti už apeliacinio skundo ribų, kildinamas būtent iš dispozityvumo principo, leidžiančio ginčo šalims laisvai nustatyti teismui perduodamo ginčo apimtį ir laisvai disponuoti materialinėmis ir procesinėmis teisėmis.“²² Remiantis dispozityvumo principu, pirmosios instancijos teismas neturi teisės peržengti ieškinio reikalavimo ribų ir kištis į tą teisinį santykį, kurio šalys nenurodė, taip pat ir apeliaciniame procese teismas neturėtų peržengti apeliacinio skundo ribų.

Reikia pastebėti, kad apeliacinio bylos nagrinėjimo ribas apeliaciniu skundu nustato apeliantas, tačiau pačios apeliacinio bylos nagrinėjimo ribos nėra vienodai aiškinamos, nes skirtingi autoriai jas skirtingai apibrėžia: vieni mano, kad šis draudimas reiškia tai, kad sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas tikrinamas tik apelianto atžvilgiu ir tik apskūstoje

¹⁹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Vilnius, 2005, p.278-279.

²⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas Žin., 1996, Nr.67-1606; Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Žin., 1998, Nr.112-3106.

²¹ Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai. Vilnius: Teisė, 2003.

²² Жр .рвз.: Хрестоматия по гражданскому процессу. Учебное пособие.- Москва: Городец, 1996, с.181.

sprendimo dalyje²³, kiti į apskūstosios sprendimo dalies apimtį įjungia ir konkrečius apeliacinio skundo argumentus²⁴, o tretieji draudimą sieja su ginčo apimtimi²⁵.

Suprantama, kad didelės svarbos tam požiūriui turi būtent ribotos ir neribotos apeliacijos suvokimas. Juk nevienodai suprantama apeliacijos esmė, tuo pačiu ir jos ribos. Jeigu neribotos apeliacijos modelį pasirinkusiose valstybėse apeliacinės instancijos teismui perduodama ginčo apimtis, tai ribotos apeliacijos atveju yra tikrinamas tik pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas apeliaciniame skunde nurodytų konkrečių defektų pagrindu. Todėl ribotos apeliacijos atveju apeliacinio bylos nagrinėjimo ribas apibrėžia būtent apeliaciniame skunde išdėstyti apelianto argumentai kartu su skundžiamos sprendimo dalies nurodymu.

Tokias išvadas savo nutartyse yra padaręs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: „nuostata, kad apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą apeliacinio skundo ribose, reiškia, kad [...] apskūsto teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas tikrinamas tik analizuojant apeliaciniame skunde nurodytus argumentus. Apeliacinės instancijos teismas savo iniciatyva negali išplėsti apeliacinio skundo argumentų sąrašo ir pradėti analizuoti tokius argumentus, kuriais apeliaciniame skunde nesiremiam, išskyrus įstatyme nurodytas išimtis“²⁶.

Į kokias išimtis apeliuoja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas? Suprantama, kad logiškai kyla toks klausimas. Todėl pabandykime į šį klausimą rasti atsakymus.

Suprantant, kad dispozityvumo principas nėra absoliutus principas, tai ir principas draudžiantis išeiti už apeliacinio skundo ribų nėra absoliutus. Principas *tantum devolutum quantum appellatum* taip pat turi išimčių.

Šios išimtys paaiškinamos socialine civilinio proceso paskirtimi ir pripažinimu, kad privataus intereso gynimas nėra vienintelis teismo proceso, taigi ir apeliacijos, tikslas. Teismo procese, taigi ir apeliaciniame procese, ginamas ir viešasis interesas. Teisingu bylų sprendimu yra suinteresuotos ne tik ginčo šalys, bet ir visa visuomenė. Be to, teismas, kaip valstybės institucija, vykdanči teisingumą, privalo reaguoti į itin sunkius teisės pažeidimus, nors jų apeliantas ir nenurodytų²⁷.

LR CPK 320 str. daro dvi aptariamo principo išimtis: apeliacinės instancijos teismas gali peržengti apeliacinio skundo ribas, kai to reikalauja viešasis interesas ir patikrindamas, ar nėra LR CPK 329 str. nurodytų absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų. Taigi apeliacinės instancijos teismas *ex officio* privalo patikrinti nesant absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų, nors apeliantas tokių ir nenurodytų.

²³ Žr. Pvz.: Mikelėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau/ Justitia. 1999, Nr.2, p. 13.

²⁴ Žr. Pvz.: Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002, p. 221.

²⁵ Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. – Москва: Городец, 2000, с. 98.

²⁶ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 10 d. nutartį civ.b. Nr.3K-3-522/2000, kat.40.

²⁷ Mikelėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau/Justitia. 1999, Nr.2, p.14-15.

Taigi turėtume paanalizuoti minėtas išimtis detaliau. Nagrinėdami LR CPK 320 str. 2 d. matome, kad ji suteikė apeliacinio skundo ribų peržengimo galimybę, kai to reikalavo viešasis interesas, nagrinėjant Kodekso IV dalies ir XV skyriuose ir V dalyje numatytų kategorijų bylas. Vadinasi, apeliacinės instancijos teismas nebuvo saistomas apeliacinio skundo ribų nedispozityviose bylose, kai to reikalavo viešasis interesas. Pavyzdžiui, tokiose nedispozityviose bylose, kaip šeimos, darbo, ypatingosios teisenos ir kitose, apeliacinės instancijos teismas, nustatęs materialios ar proceso teisės normos pažeidimą, pažeidžiantį viešąjį interesą, turėjo teisę peržengti apeliacinio skundo ribas.

Tačiau pagrįstai kilo klausimas, ar neturi būti ginamas viešasis interesas ne tik nurodytų kategorijų bylose, bet ir kitose, kai to reikalauja pamatinių visuomenės vertybių gynimas. Vilniaus apygardos teismas civilinėje byloje Nr. 2A-29-882/2003 pagal GNSB Nr.595 ieškinį V. Balčiūnui, S. Karosienei ir kt. dėl pajaus perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia susidūrė su tokia problema. Nagrinėdamas minėtą bylą, teismas nustatė, kad „teisingam bylos išsprendimui apeliacinės instancijos teismas turėtų peržengti apeliacinio skundo ribas ir įvertinti neapskustąjį teismo sprendimo dalį, kadangi viešasis interesas reikalauja, kad byloje būtų tinkamai pritaikytos teisės normos, t. y. byloje būtų priimtas teisingas sprendimas.“ Taip pat apygardos teismas atkreipė dėmesį, kad civilinio proceso kodekso normos plačiau gina asmenų, kurių bylos nagrinėjamos kasacine tvarka, teises ir interesus, kadangi kasaciniam teismui suteikiama galimybė peržengti kasacinio skundo ribas, kai to reikalauja viešasis interesas visų kategorijų bylose. Todėl Vilniaus apygardos teismas sustabdė bylos nagrinėjimą ir kreipėsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar minėtas LR CPK straipsnis neprieštarauja Konstitucijai.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21 d. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio ...“²⁸, kuriame pasisakė dėl CPK 320 str. 2 d. atitikties Konstitucijos 29 str. 1 daliai, 109 straipsniui.

Pasisakydamas dėl LR CPK 320 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos principo *tantum devolutum quantum appellatum* išimties, kad apeliacinio skundo ribas galima peržengti, kai to reikalauja viešasis interesas teismui apeliacine tvarka nagrinėjant LR CPK IV dalies XIX ir XX skyriuose ir V dalyje numatytų kategorijų bylas, konstitucingumo, Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog įstatymu negalima nustatyti kokio nors baigtinio bylų, kuriose teismui (apeliacinės instancijos teismui taip pat) leidžiama apginti viešąjį interesą (*inter alia* peržengiant apeliacinio skundo ribas), sąrašo arba bylų, kuriose teismui neleidžiama apginti viešojo intereso (*inter alia* peržengiant apeliacinio skundo ribas), sąrašo:

²⁸ Žr. Valstybės žinios, 2006 m. rugsėjo 26 d. Nr.102-3957

„Pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad viešojo intereso negalėtų apginti teismas, į kurį buvo kreiptasi, taip pat kad teismas, sprenddamas bylą, būtų priverstas priimti tokį sprendimą, kuriuo pačiu būtų pažeidžiamas viešasis interesas, vadinasi, ir kuri nors Konstitucijoje įtvirtinta, jos ginama ir saugoma vertybė (inter alia asmens teisė ar laisvė). Jeigu teismas priimtų tokį sprendimą, tas sprendimas nebūtų teisingas. Tai reikštų, kad teismas Lietuvos Respublikos vardu įvykdė ne tokį teisingumą, kokį įtvirtina Konstitucija, taigi pagal Konstituciją - ne teisingumą. Šitaip būtų paneigta ir teismo, kaip Lietuvos Respublikos vardu teisingumą vykdančios institucijos, konstitucinė samprata. [...]“

Kita vertus, pabrėžtina, kad iš Konstitucijos kylanti apeliacinės instancijos teismo galimybė ginant viešąjį interesą peržengti apeliacinio skundo ribas negali būti interpretuojama kaip grynai diskrecinė jo teisė: šis teismas minėtas ribas gali peržengti tik tada, kai tam yra konstitucinis pagrindas, t. y. tada, kai jų neperžengus

„būtų pažeista kuri nors Konstitucijoje įtvirtinta, jos ginama ir saugoma vertybė ir dėl to apeliacinės instancijos teismo atitinkamoje byloje priimtas sprendimas būtų neteisingas. Visais atvejais šis teismas privalo tai motyvuoti.“

„viešuoju interesu laikytinas ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija; tai inter alia visuomenės atvirumas ir darna, teisingumas, asmens teisės ir laisvės, teisės viešpatavimas ir kt. Tai toks visuomenės ar jos dalies interesas, kurį valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti, inter alia per teismus, pagal savo kompetenciją sprendžiančius bylas.

Todėl kiekvienąkart, kai kyla klausimas, ar tam tikras interesas laikytinas viešuoju, turi būti įmanoma pagrįsti, kad, nepatenkinus tam tikro asmens ar grupės asmenų intereso, būtų pažeistos ir tam tikros Konstitucijoje įtvirtintos, jos saugomos ir ginamos vertybės.“

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas sprendė, kad LR CPK 320 straipsnio 2 dalyje nustatyta bendrosios taisyklės, kad apeliacinės instancijos teismas negali peržengti apeliaciniame skunde nustatytų ribų, išimtis reiškia, kad apeliacinės instancijos teismui neleidžiama apsaugoti viešojo intereso sprendžiant tam tikrą, šioje dalyje nenurodytą,

kategorijų bylas. Tai sudaro prielaidas apeliacinės instancijos teismui tokiose bylose priimti tokį sprendimą, kuris nebūtų teisingas ir kuriuo būtų pažeistos Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės. Todėl Konstitucinis Teismas pripažino, kad LR CPK 320 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria įtvirtinta, kad apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas kitas, ne LR CPK IV dalies XIX ir XX skyriuose ir V dalyje numatytų kategorijų bylas, negali peržengti apeliaciniame skunde nustatytų ribų, nors to ir reikalauja viešasis interesas, ir jų neperžengus šio teismo sprendimas (nutartis) būtų neteisingas (neteisinga) ir būtų pažeistos Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės, **prieštarauja** Konstitucijos 109 straipsniui, konstituciniams teisinės valstybės ir teisingumo principams.

Todėl darome išvadą, kad *ginant viešąjį interesą* apeliacinio skundo ribas galima peržengti visose be išimties bylų kategorijose. Tai patvirtino Konstitucinis Teismas. Tačiau, nors ir neabejodami Konstitucinio Teismo kompetencija ir šio Teismo nutarimų teisėtumu, galime turėti ir savo nuomonę šiuo klausimu, kuri būtų nevienareikšmiška. Manytume, kad Konstitucinis Teismas, apibrėždamas „viešojo intereso“ sąvoką, įnešė daugiau aiškumo į šios sąvokos supratimą, kadangi Lietuvos Respublikos teisės aktuose viešojo intereso sąvoka nebuvo apibrėžta, nors ne vienas teisės aktas reglamentavo galimybę ginti viešąjį interesą, o taip pat skirtinguose teisės aktuose yra vartojamos skirtingos sąvokos²⁹. Suprantama, kad viešasis interesas turi būti ginamas, nes turi būti ginamos pamatinės Konstitucijoje įtvirtintos visuomenės vertybės, kurios sudaro demokratinės valstybės pagrindą. Tačiau apeliacinio skundo ribų peržengimo ginant viešąjį interesą požiūriu, manytume, kad apeliacinio teismo kompetencijai užtektų leidimo peržengti apeliacinio skundo ribas nedispozityviose bylose, ką ir numatė LR CPK 320 str. Tokią nuomonę grįštume pirmiausia tuo, kad išplečiant apeliacinio skundo ribų peržengimo ratą teoriškai prieštaraujame pačiam principui, draudžiančiam tai daryti ir su šiuo principu glaudžiai susijusiam dispozityvumo principui. Siauriname šių principų taikymo galimybes. Taip pat pritariame ir V. Nekrošiaus abejonėi ar tokia išimtis, taikytina visų be išimties kategorijų bylose, suderinama su apeliacijai būdinga prioritetine privataus intereso gynybos funkcija³⁰. Taip pat galime išvelgti ir minėtos išimties prieštaravimą apeliacinio proceso principui, draudžiančiam priimti apeliantui nepalankesnę sprendimą, kadangi vėl yra išplečiamos šio principo nesilaikymo galimybės, dėl ko gali prarasti prasmę pats apeliacinio proceso egzistavimo reikalingumas, kadangi bus tiesiog nesiskundžiama. Reikėtų atsižvelgti ir į instancinės teismų sistemos egzistavimą, kuri suteikia kiekvienai instancijai būdingas bylos nagrinėjimo sąlygas ir įstatymais numatytas funkcijas. Tuo labiau kad apeliacinės instancijos teismo sprendimas gali būti skundžiamas kasaciniu

²⁹ Gečaitė V. Viešojo intereso samprata civiliniame procese. Vilnius: Justitia, 2006, Nr.2, p.60-71.

³⁰ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002, p.220.

skundu. Ir jau kasacinės instancijos teismas nagrinės bylą kasacinio skundo apimtimi, o, kaip minėjome, jam yra suteikta galimybė peržengti skundo ribas ginant viešąjį interesą. Manome, kad skirtingos apeliacinės instancijos ir kasacinės instancijos teismų galimybės pateisinamos, kadangi būtent kasacinis teismas vykdo prioritetinę viešąją kasacijos funkciją.

Galėtume paanalizuoti, ar nebūdavo atvejų, kad apeliacinės instancijos teismas, visgi neatsižvelgdamas į draudimą peržengti apeliacinio skundo ribas, tačiau nustatydamas pagrįstai būtiną viešojo intereso gynimą, sprendavo tokias susidariusias problemas ne tik LR CPK 320 str. nurodytų kategorijų bylose.

Šiuo klausimu galėtume panagrinėti gana įdomų atvejį civilinėje byloje pagal I. Sinkevičienės ieškinį atsakovei AB Turto bankui dėl atsakovo valdybos pirmininko įsakymo pripažinimo negaliojančiu ir nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo patvirtinimo. Trumpa bylos esmė tokia (tik mus dominančiu klausimu): ieškovė dalyvavo ginčo namo pardavimo aukcione. Pirmajame aukcione nebuvo sumokėtas užstatas ir todėl vyko antrasis aukcionas, kurio laimėtoja tapo ieškovė. Tačiau antrasis aukcionas atsakovo įsakymu buvo pripažintas negaliojančiu dėl aukciono neteisingo pravedimo. Tai ir ginčijo ieškovė pirmosios instancijos teisme, kur ieškinyje buvo patenkintas. Tokį sprendimą apskundė atsakovas apeliaciniu skundu. Apeliacinės instancijos teismas panaikino apygardos teismo sprendimą ir priėmė naują motyvuodamas, „kad atsakovas yra viešasis juridinis asmuo [...], todėl aukciono nuostatuose reglamentuotų procedūrų laikymasis privalus ir dėl valstybės turtinio intereso, viešojo intereso apsaugos garantavimo.“ Vadinasi apeliacinės instancijos teismas išvelgė viešojo intereso buvimą ir peržengė apeliacinio skundo ribas, nors apeliantas tokiais motyvais savo skundo negrindė. Suprantama, kad tokį apeliacinės instancijos teismo sprendimą apskundė ieškovė, kuri kasaciniame skunde ir nurodė, kad „apeliacinės instancijos teismas pažeidė apeliacinio proceso principą, draudžiantį teismui peržengti apelianto nustatytas bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas, nes savo iniciatyva pradėjo analizuoti tokius argumentus bei faktus, kuriais apeliaciniame skunde buvo visai nesiremiama (LR CPK 320 str.).“ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tokius kasatorės argumentus pripažino pagrįstais ir padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas bylą išnagrinėjo neteisėtai peržengdamas jos nagrinėjimo ribas ir tai yra pagrindas naikinti tokį apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir perduoti nagrinėti jį iš naujo³¹.

Turime atkreipti dėmesį, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šią nutartį priėmė 2006 m. vasario 27 d., t. y. iki mūsų minėto Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimo. Todėl turėtume apibendrinti, kad apeliacinės instancijos teismas, išvelgęs viešojo intereso gynimą, leido sau išeiti už apeliacinio skundo ribų ir nenurodytų LR CPK 320 str. 2 d. kategorijų bylose dar iki Konstitucinio Teismo išaiškinimo. Kadangi mūsų minėta byla dar

³¹ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis civ. Byloje I.Sinkevičienė – AB Turto bankas Nr.3K-3-137/2006

nėra pilnai išnagrinėta, tai nežinoma konkreti jos baigtis, tačiau galima prognozuoti, kad jau ankstesnis apeliacinės instancijos teismo sprendimas buvo pagrįstas, vadovaujantis Konstitucinio Teismo nutarimu.

Kaip minėjome, antroji išimtis peržengti apeliacinio skundo ribas yra teismo pareiga *ex officio* patikrinti, ar nėra absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų, nors apeliantas tokių ir nenurodo. Ši išimtis paaiškinama tuo, jog LR CPK 329 str. 2d. nurodyti teisės pažeidimai reiškia pagrindinių civilinio proceso principų pažeidimą. Absoliučiais sprendimo negaliojimo pagrindais pripažįstami tokie atvejai, kurie išvardyti LR CPK 329 str. 2 d., 3 d., t. y.: kai byla išnagrinėjama neteisėtos sudėties teismo; pirmosios instancijos teismas nesprendė dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų; pirmosios instancijos teismo sprendimą priėmė ne tas teisėjas, kuris nagrinėjo bylą ir kt.

Kaip pavyzdį galime aptarti LR CPK 329 str. 2 d. 7 p., kuriame įtvirtintas absoliutaus sprendimo negaliojimo pagrindas, kai „pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus byloje pareikštus reikalavimus ir bylos negalima išskirti šio Kodekso 327 str. 2 d. nustatyta tvarka.“ Nustatęs tokį pagrindą, apeliacinės instancijos teismas panaikina apskųstą teismo sprendimą ir perduoda bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Tai patvirtinantis pavyzdys galėtų būti Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. balandžio 21 d. nutartis Nr. 2-209/2005 civilinėje byloje pagal ieškovo Utenos apskrities VMI ieškinį atsakovui likviduojamai UAB „Kavarsko sakalas“ dėl bankroto bylos pastarajai iškėlimo.

Iš byloje esančios rašytinės medžiagos matyti, jog likviduojamos UAB „Kavarsko sakalas“ likvidatorius Virginijus Kiškis 2005 m. kovo 2 d. padavė teismui procesinį dokumentą, kurį įvardijo atsiliepimu į AB „Vievio paukštynas“ prašymą dėl proceso atnaujinimo. Šiame procesiniame dokumente Virginijus Kiškis nurodė reiškiąs savarankiškus reikalavimus dėl proceso atnaujinimo UAB „Kavarsko sakalas“ bankroto byloje, pateikė savo argumentus ir motyvus dėl to. Šio procesinio dokumento turinys bei jame išdėstytos aplinkybės rodo, jog šis asmuo faktiškai pareiškė savarankišką prašymą dėl proceso atnaujinimo. Bylą nagrinėjusi pirmosios instancijos teismo teisėja rezoliucija priėmė šį prašymą, tačiau teismas jo neišnagrinėjo, skundžiamoje nutartyje apsiribojęs nurodymu, jog UAB „Kavarsko sakalas“ likvidatorius pritaria AB „Vievio paukštynas“ prašymui dėl proceso atnaujinimo. Šią aplinkybę nurodo ir pats likvidatorius V.Kiškis atsiliepime į AB „Vievio paukštynas“ atskirąjį skundą.

Tokiu būdu teisėjų kolegija konstatuoja, jog pirmosios instancijos teismas išsprendė bylą pasisakęs ne dėl visų byloje pareikštų reikalavimų. Tai pagal CPK 329 str. 2 d. 7 punktą pripažįstama absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu...

Apibendrintai galime pasakyti, kad apeliacinės instancijos teismas privalo *ex officio* patikrinti, ar nėra absoliučių skundžiamo sprendimo negaliojimo pagrindų, nors apeliaciniame skunde jie ir neminimi. Toks nurodymas teismui reiškia būtinumą įsitikinti, kad pirmosios instancijos teisme šalims buvo užtikrinta teisė į tinkamą procesą.

Taip pat turėtume atkreipti dėmesį į tai, jog „nors apeliacinio bylos nagrinėjimo ribos civilinio proceso teisės moksle paprastai siejamos būtent su apeliacinio skundo turiniu, t. y. vienos proceso šalies – apelianto, pozicija, nedera pamiršti, kad apeliaciniame procese dalyvauja dvi priešingus interesus turinčios šalys. Kita proceso šalis savo poziciją išdėsto atsiliepime į apeliacinį skundą, ir suprantama, kad į šiuos argumentus taip pat atsižvelgia apeliacinės instancijos teismas nagrinėdamas bylą. Taigi tiksliau būtų teigti, kad apeliacinio bylos nagrinėjimo ribas ribotos apeliacijos atveju nustato ne tik apeliacinio skundo, bet ir atsiliepimo į jį argumentai“³².

Pirmosios instancijos teismas, gavęs apeliacinį skundą ir siųsdamas apeliacinės instancijos teismui jį nagrinėti, netgi įpareigoja, kad „šalys per dvidešimt dienų nuo apeliacinio (-ių) skundo išsiuntimo iš pirmosios instancijos teismo dienos privalo, o kiti dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę apeliacinės instancijos teismui pateikti išsamius atsiliepimus į apeliacinį (-ius) skundą (-us), kuriuose išdėstyti savo nuomonę dėl paduoto (-ų) skundo (-ų).“³³

Teismų praktikoje pripažįstama, kad apeliacinės instancijos teismui pasirinkus kitos šalies atsikirtime į apeliacinį skundą nurodytais argumentais, tai nėra apeliacinio skundo ribų peržengimas.³⁴

Taigi pritariame G. Ambrasaitės nuomonei, kad „apibendrintai galima pasakyti, kad principas *tantum devolutum quantum appellatum* draudžia apeliacinės instancijos teismui tikrinti tą sprendimą (jo dalį), kurio apeliantas neskundžia, ir (ribotos apeliacijos modelį pasirinkusiose valstybėse, kartu ir Lietuvoje) skundžiamo teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas turi būti tikrinamas pagal apeliaciniame skunde ir atsiliepime į jį nurodytus argumentus“³⁵. Šiuo atžvilgiu šis principas sietinas su rungimosi principu, kuris, kaip minėjome galioja ir apeliaciniame procese.

³² Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2004, p.83.

³³ Taip yra nurodoma apeliacinės instancijos teismui siunčiamoje apygardos teismo byloje. Tokie pat pranešimai yra išsiunčiami proceso šalims.

³⁴ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartį civ.b. Nr.3K-3-210/2001, kat.22.2, 107.1, 115.

³⁵ Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2004, p.83.

Taip pat turėtume pažymėti, kad apeliacinio skundo ribų peržengimu nepripažįstami atvejai, kai apeliantas prašo panaikinti teismo sprendimą ir perduoti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, o apeliacinės instancijos teismas, nepablogindamas apelianto padėties, bylą išnagrinėja iš esmės ir pats priima sprendimą.

Pažymėtina, kad, remiantis LR CPK 320 straipsniu, apelianto reikalavimas (apeliacinio skundo dalykas) į apeliacinio bylos nagrinėjimo ribų sampratą nėra įtraukiamas. Apeliacinio skundo dalykas turi būti suvokiamas kaip pasiūlymas ir apeliacinės instancijos teismas pats sprendžia, kokį sprendimą ar nutartį priimti. Vadinasi, apeliacinės instancijos teismas nėra saistomas apeliaciniame skunde nurodyto reikalavimo (apeliacinio skundo dalyko). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. gegužės 10 d. nutartyje Nr. 3K-3-522/2000 pažymėjo, kad „sąvoka „apeliacinio skundo ribos“ apima tik apeliacinio skundo faktinius ir teisinius argumentus, o ne apeliacinės instancijos teismo teises, numatytas 336 straipsnyje. Šio straipsnio lingvistinis aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas nėra saistomas apeliaciniame skunde nurodytu reikalavimu, o pats sprendžia, kokį sprendimą ar nutartį priimti.“[...], Tokiu atveju, esant pakankamam teisiniam ir faktiniam pagrindui, apeliacinės instancijos teismas gali priimti naują sprendimą, nors prašoma bylą perduoti nagrinėti iš naujo, arba, esant LR CPK 337 straipsnyje numatytiems pagrindams, gali perduoti bylą nagrinėti iš naujo, nors prašoma priimti naują sprendimą. Gynimo būdo parinkimas šiuo atveju yra apeliacinės instancijos teismo prerogatyva. Kito gynimo būdo, nei prašo apeliantas, taikymas nėra ir negali būti laikoma apeliacinio skundo ribų peržengimu, nes šiuo atveju apeliacinės instancijos teismas realizuoja savo teises, numatytas LR CPK 336 straipsnyje, kurios negali būti varžomos subjektyviu apelianto noru“³⁶.

Taip pat turėtume atkreipti dėmesį, kad gali pasitaikyti ir kitų atvejų, kai apeliacinės instancijos teismas negalės būti saistomas apeliacinio skundo ribų. Taip gali atsitikti, kai apeliantas skundžia tik sprendimo dalį, tačiau neskundžia kitos dalies, kuri yra glaudžiai susijusi su skundžiama, taip pat kai sprendimą skundžia tik vienas iš bendrininkų privalomojo bendrininkavimo atveju. Kaip sprendžiami tokie klausimai praktikoje? Remiantis LR CPK 44 straipsnio 2 dalimi, privalomojo bendrininkavimo atveju vieno iš bendrininkų atliktas veiksmas sukels teises pasekmes visiems bendrininkams. Taigi, paduotas apeliacinis skundas sukels visiems bendrininkams teises pasekmes. Vadinasi, apeliacinės instancijos teismas tokiais atvejais neperžengs apeliacinio bylos nagrinėjimo ribų. Kitais atvejais, kai skundžiama sprendimo dalis neatsiejamai susijusi su neskundžiama dalimi, teismas pats sprendžia bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas. Tokios nuomonės laikosi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus

³⁶ Žr. P.vz. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 10 d. nutartį civ.b. Nr.3K-3-522/2000, kat.40.

teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 19 d. nutartyje nurodyta, kad „kaip matyti iš bylos duomenų, ieškovė reiškė atsakovui ieškininius reikalavimus dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu ir dvylikos jos vidutinių mėnesinių darbo užmokesčio dydžio kompensacijos priteisimo. Šie ieškininiai reikalavimai sudaro vieningą visumą. Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas apeliacinį skundą, kuriuo skundžiama pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis patenkinti reikalavimą dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu, *ex officio* privalo patikrinti ir pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį dėl piniginės kompensacijos priteisimo. Tokiu atveju priteistos piniginės kompensacijos dydžio klausimas įeina į bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas“³⁷. Tačiau įstatyme tokie atvejai nėra aptarti, todėl galėtume pasiūlyti įtraukti tokias nuostatas į įstatymą.

2.2. Draudimas priimti sprendimą, labiau nepalankų apeliantui nei skundžiamas teismo sprendimas (principas – *non reformatio in pejus*)

Suprantama, kad apeliantas skundžia tik nepalankų teismo sprendimą ar jo dalis. Principas – *non reformatio in pejus* reiškia, kad apeliacinės instancijos teismas negali priimti nepalankesnio apeliantui sprendimo, nei jo skundžiamas pirmosios instancijos teismo sprendimas. Šį principą pripažįsta beveik visų valstybių civilinio proceso teisė. Šis principas laikytinas apeliacijos teisės garantija. Asmuo gali drąsiai skųsti sprendimą, nes žino, kad net ir atmetęs jo skundą apeliacinės instancijos teismas nepriims jam nepalankesnio, nei yra sprendimo³⁸.

Vadinasi, apeliacinės instancijos teismas negali priimti sprendimo, bloginančio apelianto padėtį, palyginti su nustatytu skundžiamu pirmosios instancijos teismo sprendimu. Tai įtvirtina LR CPK 313 str.: „Apeliacinės instancijos teismas negali priimti blogesnio, negu yra skundžiamas, sprendimo ar nutarties. Tai vadinama principu – *non reformatio in pejus*, kuris yra logiškas pirmiau aptarto *tantum devolutum quantum appellatum* padarinys“³⁹.

Taigi principas *non reformatio in pejus* gali būti paaiškinamas dviem argumentais: apeliacijos teisė gali būti reali tik asmeniui naudojantis ja nebijant pabloginti jau esamos savo padėties ir kadangi apeliantas skundžia tik jam nepalankų sprendimą ar jo dalį, tai apeliacinės instancijos teismas neturi kištis į tai, kas apeliantui yra palanku ir ko jis

³⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 19 d. nutartis civ. byloje Nr.3K-7-1104/2000, kat.1.

³⁸ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius: Justitia, 1997, p.252.

³⁹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Vilnius, 2005, p.280.

neskundžia (dispozityvumo ir rungimosi principai neleidžia teismui peržengti apeliacinio skundo ribų)⁴⁰.

Vadinasi, aptariamas principas glaudžiai siejasi su dispozityvumo principu. Paduodamas skundą dėl priimto teismo sprendimo apeliantas išreiškia reikalavimą modifikuoti jį, nurodydamas, jo manymu, šio sprendimo neteisėtumo ir/ar nepagrįstumo pagrindus. Nustatęs, kad apelianto reikalavimas nepagrįstas, apeliacinės instancijos teismas tegali šį reikalavimą atmesti, tačiau negali gerinti kitos šalies padėties, jei pastaroji tokio prašymo nebuvo išreiškusi⁴¹.

Taigi remdamiesi minėtų autorių mintimis, apibendrintai galime pasakyti, kad šio principo esmė – apeliacinės instancijos teismui draudžiama priimti blogesnę sprendimą dėl apelianto, kas grindžiama jau vien tuo, kad kitaip bus bijomasi skusti nepalankų sprendimą ir taip bandyti ginti savo teises, taip pat draudžiama apeliacinės instancijos teismui kištis į apelianto neskundžiamo sprendimo dalį, į tai kas apeliantui yra palanku. Tai glaudžiai susiję su jau aptartu principu – draudimu peržengti apeliacinio skundo ribas.

Pamėginkime pagrįsti šio principo – draudimo priimti labiau apeliantui nepalankų sprendimą – taikymą teismų praktikoje.

Kaip pavyzdį galime aptarti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartį Nr. 2A-35/2006 byloje pagal Z. Jociaus ieškinį atsakovui J. Blažio PĮ procesinių teisių perėmėjui UAB „Rejona“, J. Blažiui dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo.

Šioje byloje apeliacinį skundą pateikė ieškovas Z. Jocius, kuris prašė pakeisti Kauno apygardos teismo sprendimo dalį, kuria ieškovo reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo priteisimo atmestas iš dalies, o reikalavimas dėl turtinės žalos atmestas visiškai, panaikinti ir dėl tos dalies priimti naują sprendimą, kuriuo ieškovo reikalavimus tenkinti visiškai, o likusią sprendimo dalį palikti nepakeistą.

Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, „apeliacinės instancijos teismas dėl apelianto *negali priimti blogesnio, negu yra skundžiamas sprendimas*, jeigu sprendimą skundžia tikrai viena iš šalių (LR CPK 313 str.). Todėl pagal įstatymo reikalavimus pirmosios instancijos teismo priimtą iš atsakovo ieškovui periodinių išmokų dėl netekto darbingumo ir vaistų pirkimo išlaidų atlyginimo dydžiai *nemažinti*.“

Taigi apeliacinės instancijos teismas tenkino apeliacinį skundą, pakeitė Kauno apygardos teismo sprendimą, nepablogindamas apelianto padėties.

Tai akivaizdus šio nagrinėjamo principo – *non reformatio in pejus* – taikymas teismų praktikoje.

⁴⁰ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Vilnius, 2005, p.281.

⁴¹ Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai. Vilnius: Teisė, 2003, p.16.

Turėtume analizuoti, ar mūsų aptariamas principas yra absoliutus, ar nėra jo taikymo išimčių. Kaip jau buvo minėta, pirmiau aptartas principas nebuvo absoliutus, todėl ir šį pabandykime paanalizuoti detaliau.

Logiškai kyla klausimas, kaip susiklosto apeliacinis procesas, kai apeliacinius skundus paduoda abi šalys, kai pirmosios instancijos teismo sprendimas netenkina nė vienos iš šalių? Juk vienos šalies padėties pagerinimas reikštų kitos šalies padėties pabloginimą. Todėl tokiais atvejais principas *non reformatio in pejus* negali būti taikomas ir tai yra šio principo taikymo išimtis, įtvirtinta LR CPK 313 str.

Šią išimtį pagrindžiančiu pavyzdžiu galėtume laikyti Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus kolegijos 2006 m. rugpjūčio 28 d. nutartį civilinėje byloje pagal atsakovo UAB „Svajonių mozaika“ ir ieškovo UAB „Bumba“ apeliacinius skundus dėl Klaipėdos apygardos teismo 2006 m. kovo 21 d. sprendimo. Abi šalys šioje byloje buvo nepatenkintos teismo sprendimu ir jį apskundė. Klaipėdos apygardos teismas pakeitė sprendimo dalį, tenkindamas ieškovo UAB „Bumba“ reikalavimus dėl palūkanų priteisimo ir laikinųjų apsaugos priemonių pakeitimo. Vadinasi, atsakovo UAB „Svajonių mozaika“ padėtis šiuo sprendimu buvo pabloginta, tačiau tai nelaikoma apeliantui nepalankesnio sprendimo priėmimu, kadangi skundėsi abi šalys ir teismas, priimdamas sprendimą turėjo vadovautis kitais principais: teisingumo, protingumo ir t.t.

Kita aptariamo principo išimtis, manytume, susijusi su tais atvejais, kai panaikinęs apskustą sprendimą apeliacinės instancijos teismas gražina bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Suprantama, kad neaišku, kokia gi bus gražintos nagrinėti bylos baigtis – ar naujai priimtas pirmosios instancijos teismo sprendimas tenkins apeliantą.

Todėl bylos gražinimas iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui dažniausiai nepripažįstamas blogesnio apeliantui sprendimo priėmimu net ir tais atvejais, kai pirmosios instancijos teismas, iš naujo išnagrinėjęs bylą, priima sprendimą, labiau nepalankų apeliantui nei prieš tai buvęs. Tokia pozicija aiškinama tuo, kad naikindamas pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacinės instancijos teismas šiuo atveju apskritai nepasisako dėl ginčo esmės (šalių teisių ir pareigų vienos kitai), o tik skiria bylą nagrinėti iš naujo, t. y. bylos procesas turi būti pradedamas nuo pradinės stadijos, tarsi prieš tai buvusio proceso apskritai nebūtų buvę⁴².

Dar viena šio principo išimtis – leistina priimti blogesnę sprendimą apeliantui LR CPK 320 straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais (kai to reikalauja viešasis interesas). Vadinasi, remiantis LR CPK 313 straipsniu, nelaikomi blogesnio sprendimo priėmimu tie

⁴² Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai. Vilnius: Teisė, 2003, p.18.

atvejai, kai apeliacinės instancijos teismui suteikiama teisė peržengti apeliacinio skundo ribas viešojo intereso apsaugos tikslais.

Manytume, kad šios išimties taikymas sukels dar daugiau problematiškumo išplėtus apeliacinio skundo ribų peržengimo galimybes mūsų anksčiau aptartu Konstitucinio Teismo nutarimu. Šio principo egzistavimas daugiausiai yra siejamas su apelianto saugumo užtikrinimu realizuojant apeliacinio skundimo teisę. Todėl, kaip jau aptarėme anksčiau, dar daugiau išplėtus bylų kategorijų ratą dėl apeliacinio skundo ribų peržengimo galimumo išplečiama ir principo, draudžiančio priimti apeliantui nepalankesnę sprendimą ginant viešąjį interesą, netaikymo atvejų ratas.

Sutinkame su G.Ambrasaitės nuomone, kad šalių vengimas skūsti priimtą sprendimą baiminantis dar nepalankesnio rezultato tikrai neprisidės prie viešojo intereso apsaugos ir LR CPK 313 str. nuostatos, leidžiančios apeliacinės instancijos teismui nepaisyti blogesnio sprendimo priėmimo draudimo nedispozityviose bylose, reikėtų atsisakyti. Palaikome šią nuomonę, kadangi draudimo priimti nepalankesnę sprendimą nepaisymas išplėstas ir yra galimas ir nedispozityviose, ir dispozityviose bylose. Siūlytume įstatymų leidėjui koreguoti LR CPK 313 straipsnį ir atsisakyti nuostatos dėl blogesnio sprendimo priėmimo galimumo ginant viešąjį interesą.

2.3. Draudimas apeliaciniame skunde reikšti naujus reikalavimus

Koks bebūtų valstybės pasirinktas apeliacijos modelis, apeliaciniame procese yra įtvirtintas draudimas apeliaciniame skunde reikšti naujus reikalavimus. Būtent šis principas padeda atskleisti pačią apeliacijos esmę, kadangi ir neribotos apeliacijos atveju šis principas reiškia, kad apeliacinė instancija negali visiškai pakeisti pirmosios instancijos. Tokios nuomonės laikosi daugelis autorių⁴³. Šis principas taip pat ne tik padeda atriboti pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų kompetenciją, tačiau ir užkerta kelią šalių piktnaudžiavimui procesinėmis teisėmis. Jei nesilaikytume šio principo, tai apeliacinėje instancijoje iškeliant vis

⁴³ Хрестоматия по гражданскому процессу. Учебное пособие.- Москва: Городец, 1996, с.174.

naujus reikalavimus, bylos nagrinėjimas užsitęstų labai ilgai, o tai, suprantama, prieštarautų ir proceso ekonomiškumo, ir koncentruotumo, ir kitiems principams.

Taigi apeliacinio nagrinėjimo ribos negali būti platesnės už bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme ribas. Draudimas kelti naujus reikalavimus įtvirtintas LR CPK 312 str. Šis principas paaiškinamas, kaip minėjome, tiek pačios apeliacijos esme, tiek proceso koncentruotumo principu.

Reikėtų sutikti su E. Borisova, kad nauju turėtų būti pripažįstamas ne tik tas reikalavimas, kuris apskritai nebuvo reiškiamas pirmosios instancijos teisme, bet ir pirmosios instancijos teisme reikšto ieškininio ir priešieškinio reikalavimo nukreipimas į kitą asmenį, nedalyvavusį pirmosios instancijos teismo procese⁴⁴. Vadinasi, pats reikalavimas sietinas su pradinio ieškinio ar priešinio ieškinio elementų keitimu.

Turėtume pabrėžti, kad kai kurie reikalavimai, nors ir nereikšti pirmosios instancijos teisme, yra neatsiejamai susiję su ieškinio dalyku ir todėl negali būti laikomi naujais reikalavimais.

Draudimas apeliaciniame skunde kelti naujus reikalavimus, kurie nebuvo pareikšti nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme, nėra absoliutus. LR CPK 312 str. nurodo, kad „naujais reikalavimais nelaikomi reikalavimai, neatsiejamai susiję su jau pareikštu ieškiniu (pavyzdžiui, priteisti delspinigius, palūkanas, ir kiti atvejai)“. Vadinasi, tokie reikalavimai gali būti nurodyti apeliaciniame skunde, nors ir nebuvo pareikšti pirmosios instancijos teisme, tačiau už juos turi būti sumokamas žyminis mokestis.

LR CPK 312 straipsnyje pateikiamas reikalavimų, kurie nepripažįstami naujais, sąrašas nėra baigtinis. Naujais taip pat nelaikytini reikalavimai atlyginti žalą, atsiradusią ar padidėjusią pirmosios instancijos teismui priėmus sprendimą; reikalavimai, kurių pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nepriėmė ir nesvarstė; reikalavimas atmesti ieškinį; reikalavimas taikyti konkretų teisės šaltinį; reikalavimas taikyti laikinąsias apsaugos priemones, priteisti laikiną išlaikymą ir panašiai⁴⁵.

Todėl „naujas reikalavimas“ apibrėžiamas gana sudėtingai, vertinant konkrečią situaciją, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes. Tai paliekama spręsti apeliacinės instancijos teismui.

Taigi sprendžiant „naujo reikalavimo“ apibrėžtumą, kaip minėjome, tai paliekama teismo prerogatyvai. Todėl turėtume paanalizuoti, kaip gi teismas sprendžia tokius klausimus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. lapkričio 8 d. nutartyje Nr. 3K-7-861/2001 konstatavo, kad „reikalavimas“, atsižvelgiant į pastarosios sąvokos naudojimą civilinio proceso kodekse ir civilinio proceso teisės doktrinoje, laikomi materialiniai teisiniai vienos šalies reikalavimai kitai šaliai. Tokią pačią nuomonę galime rasti ir teisinėje literatūroje,

⁴⁴ Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. – Москва: Городец, 2000, с.116.

⁴⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Vilnius, 2005, p.282.

paprastai, klasifikuojant reiškiamus reikalavimus į materialinius teisinius, skirtus kitai proceso šaliai, ir procesinius teisinius, adresuotus teismui – reikalavime, kurį draudžiama reikšti apeliaciniame procese, laikytinas šalies materialinis teisinis reikalavimas, skirtas kitai proceso šaliai.⁴⁶

Tačiau labai sunku pilnai apibūdinti, koks materialinis teisinis reikalavimas gali būti pripažintas nauju. Todėl tik teismas konkrečioje byloje, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes gali spresti, ar apelianto reiškiamas reikalavimas yra naujas.

Paanalizuokime Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-09-07 nutartį Nr.3K-3-384/2005. Šioje byloje teismas konstatavo, kad „pareiškėjai formulavo faktinius savo reikalavimo pagrindus, nurodydami, kad „antstolis nesilaikė įstatymo nustatytos vykdymo išlaidų išieškojimo iš skolininkės tvarkos“ (b.l.20), nors ir nenurodė teisės normos, kuria šį savo teiginį grindžia, o teisinį pagrindą (LR CPK 611 straipsnį) nurodė tik atskirajame skunde. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai tai laikė nauju reikalavimu, o ne skundo pagrindu“.

Vadinasi, darytina išvada, kad nauji teisiniai argumentai, jeigu faktiniai reikalavimai buvo suformuluoti anksčiau, nėra laikomi naujais reikalavimais. Tai pagrindžia, kad naujais reikalavimais laikytini materialiniai, faktiniai reikalavimai, kurie nebuvo nurodyti ieškinyje.

Taip pat turėtume atkreipti dėmesį ir į tai, kad „išvestiniai iš pagrindinio materialinio teisinio reikalavimo civilinėje byloje procesinio teisinio pobūdžio reikalavimai, nesant specialios nuorodos įstatyme, negali būti savarankiško ieškinio naujoje byloje dalyku“⁴⁷. Tokiais pavyzdžiais galime laikyti išlaidų advokato, advokato padėjėjo ar kito atstovo pagalbai apmokėti priteisimą. Tokie reikalavimai nebus nauji reikalavimai ir jie turėtų būti išspręsti toje pačioje byloje (draudžiama reikšti ieškinį tokiais pagrindais, kadangi tokie reikalavimai laikytini procesinio teisinio pobūdžio reikalavimais).

Apibendrinami galime akcentuoti, kad naujais reikalavimais, kuriuos draudžiama reikšti apeliacinės instancijos teisme, turėtume laikyti materialinius teisinius reikalavimus, kurie nebuvo pareikšti pirmosios instancijos teisme, t. y. jie keistų pradinio ieškinio apimtį. Remiantis LR CPK 312 str., naujais reikalavimais nelaikomi reikalavimai, neatsiejamai susiję su jau pareikštu ieškiniu, pavyzdžiui, reikalavimas priteisti delspinigius, palūkanas, vaisius. Taip pat naujais reikalavimais nelaikytini apeliaciniame skunde reiškiami procesinio teisinio pobūdžio reikalavimai (pavyzdžiui, reikalavimas taikyti laikinąsias apsaugos priemonės, turto areštą ir kt.), taip pat išvestiniai iš pagrindinio materialinio reikalavimo procesinio teisinio pobūdžio reikalavimai (pavyzdžiui, priteisti atstovavimo išlaidas ir kt.).

⁴⁶ Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai. Vilnius: Teisė, 2003, p.19.

⁴⁷ Žr. P.vz. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartį civ.b. Nr. 3K-3-384/2005.

2.4. Draudimas pateikti naujus įrodymus apeliacinės instancijos teisme

Mūsų aptarti specifiniai apeliacinio proceso principai – draudimas išeiti už apeliacinio skundo ribų, draudimas priimti apelianui labiau nepalankų sprendimą, draudimas apeliaciniame skunde reikšti naujus reikalavimus – būdingi tiek ribotai, tiek neribotai apeliacijai. Draudimas pateikti naujus įrodymus būdingas tik ribotai apeliacijai (taip pat ir Lietuvos apeliaciniam procesui), todėl šį principą norėtusi aptarti ir paanalizuoti nuodugniai. Šiuo principu grindžiama ribota apeliacija, kadangi ribotos apeliacijos atveju teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas tikrinamas remiantis tik bylos medžiaga (bylos medžiagos apimtis negali būti keičiama). Vadinasi, spręsti apie teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą galima tik iš tų duomenų, kuriuos turėjo pirmosios instancijos teismas. Tačiau jei tokie įrodymai pirmosios instancijos teisme nebuvo pateikti dėl to, kad teismas atsisakė juos priimti, tokius įrodymus apeliacinės instancijos teismui pateikti galima.

Naujų įrodymų pateikimo apeliacinės instancijos teisme draudimas drausmina proceso šalis, sudaro galimybę visas bylos aplinkybes ištirti pirmojoje instancijoje, šalina proceso vilkinimo galimybes⁴⁸. Naujų įrodymų pateikimo apeliacinės instancijos teisme draudimo principas atitinka apeliacijos, kaip pirmosios instancijos teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės formos, sampratą. Kadangi apeliacija yra pirmosios instancijos teismo klaidų taisymo mechanizmas, logiška reikalauti, kad dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo būtų sprendžiama įvertinant tuos duomenis, kuriuos turėjo pirmosios instancijos teismas nagrinėdamas bylą⁴⁹.

Ribotos apeliacijos modelį pasirinkusiose valstybėse nustatytas nevienodai griežtas naujų įrodymų pateikimo apeliacinės instancijos teisme draudimas. Vienose jų naujų įrodymų pateikimas galimas tik su sąlyga, kad pirmosios instancijos teisme jie nebuvo pateikti ne dėl apelianto kaltės (pavyzdžiui, teismas pats nepagrįstai atsisakė šiuos įrodymus priimti). Kitose valstybėse nustatytas liberalesnis naujų įrodymų pateikimo draudimas, įtvirtinant nuostatą, kad naujų įrodymų pateikimas apeliacinės instancijos teisme galimas, jei šių įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau. LR CPK 314 str. įtvirtinta liberalesnė nuostata - „būtinybė iškilo vėliau“. Tačiau, kaip suprantame, vertinti šią būtinybę paliekama teismo prerogatyvai.

⁴⁸ Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai. Vilnius: Teisė, 2003, p.19.

⁴⁹ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Vilnius: Teisė, 2002, Nr.43, p.7.

Taigi ši išimtis suteikia apeliacinės instancijos teismui didesnę laisvę spręsti apie naujų įrodymų pateikimo galimumą.

Naujų įrodymų pateikimo draudimas glaudžiai susijęs su LR CPK 306 str. 2 d., kad „, apeliacinis skundas negali būti grindžiamas aplinkybėmis, kurios nebuvo nurodytos pirmosios instancijos teisme“. Kadangi kiekviena nauja teismui pateikiama aplinkybė lemia naujų įrodymų pateikimą⁵⁰.

Taigi, kaip aptarėme, apeliacinės instancijos teismas priima ir tiria naujus įrodymus, jeigu apeliantas mėgino juos pateikti pirmosios instancijos teismui, tačiau šis nepagrįstai atsisakė juos priimti, ir jeigu būtinybė pateikti naujus įrodymus atsirado tik išnagrinėjus bylą pirmosios instancijos teismui. Šias išimtines sąlygas turi nurodyti ir privalo jas pagrįsti dalyvaujantys byloje asmenys apeliaciniame skunde bei atsiliiepime į skundą. Prie šių sąlygų reikėtų priskirti ir pirmosios instancijos teismo nepagrįstą atsisakymą išreikalauti įrodymus, kai pats dalyvaujantis byloje asmuo negalėjo to padaryti.

Pirmoji naujų įrodymų pateikimo sąlyga yra susijusi su pirmosios instancijos teismo padarytais LR CPK normų, reglamentuojančių įrodymų pateikimą ir priėmimą, pažeidimais. Antroji sąlyga (kai naujų įrodymų pateikimo būtinybė apeliacinės instancijos teismui iškyla vėliau) yra susijusi su pirmosios instancijos teismo išvadų dėl įrodymų nepagrįstumo motyvais. Esant šioms išimtims, apeliacinės instancijos teismui nusprendus, kad byloje esančių ištirtų ir įvertintų įrodymų pirmosios instancijos teisme nepakanka teismo priimtam sprendimui pagrįsti, apeliacinis teismas priima pateiktus naujus įrodymus⁵¹.

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2005 m. lapkričio 3 d. nutartyje konstatavo:

„Tačiau, kaip žinoma, apeliacinės instancijos teismas yra fakto instancija, todėl tikrindamas skundžiamos nutarties teisėtumą bei pagrįstumą šis teismas gali remtis ir naujai pateiktais dokumentais. Nagrinėjamu atveju Lietuvos apeliaciniam teismui kartu su atskiruoju skundu pateiktas 2005 m. birželio 10 d. susitarimas, iš kurio matyti, jog atsakovas su minėtu advokatu yra sudaręs teisinės pagalbos teikimo sutartį, pagal kurią suteikė šiam advokatui teisę atstovauti UAB „Klaipėdos autobusų parkas“ visose civilinėse bylose visų instancijų teismuose. Dėl šio galima daryti išvadą, jog ginčo atskirasis skundas vis dėlto yra paduotas įgalioto asmens. Be to, iš bylos medžiagos matyti, jog atsakovas UAB „Klaipėdos autobusų parkas“ buvo informuotas apie šio ginčo nagrinėjimą teisme (2005 m. spalio 19 d. pranešimas apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką, tačiau nepateikė jokių prieštaravimų ar atsiliepimų dėl netinkamo atstovavimo.

⁵⁰ Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2004, p.105.

⁵¹ Teismų praktika. 2004, Nr.22, p.55.

Esant tokioms aplinkybėms teisėjų kolegija, remdamasi apeliacinės instancijos teismui pateiktais naujais dokumentais, sprendžia, kad bylos medžiagos pagrindu darytina išvada, jog advokato H.Mackevičiaus teisė atstovauti atsakovą šioje civilinėje byloje bei paduoti skundus, yra pagrįsta, todėl skundžiama nutartis, naikinama (CPK 185 str.). Remiantis CPK 306, 307 straipsniais bei 319 straipsnio pirmąja dalimi, atskirasis skundas dėl teismo 2005 m. rugpjūčio 17 d. nutarties laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimu priimtinas bei perduotinas Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkui. „

Vadinasi, esant minėtoms išimtims dėl įrodymų pateikimo, apeliacinės instancijos teismui nusprendus, kad byloje esančių ištirtų ir įvertintų įrodymų pirmosios instancijos teisme nepakanka teismo priimtam sprendimui pagrįsti, apeliacinės instancijos teismas priima pateiktus naujus įrodymus.

Taigi, draudimas apeliacinės instancijos teismui pateikti naujus įrodymus nėra absoliutus. Ir, jeigu naujų įrodymų pateikimo leistinumas, kai jie buvo pateikti pirmosios instancijos teismui, tačiau teismas atsisakė juos priimti arba atsisakė išreikalauti šalies prašomus įrodymus, suprantamas gana paprastai (šiuo atveju dėl įrodymų nepateikimo nėra juos pateikiančios šalies kaltės), tai *būtinybė iškilo vėliau* apibrėžiama ne taip paprastai. Kokiais atvejais turėtų būti pripažįstama, kad naujų įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau? Manytume, kad būtinybė pateikti naujus įrodymus gali atsirasti, kai pirmosios instancijos teismas ginčijamame sprendime peržengė bylos nagrinėjimo ribas, tinkamai neįvykdė išaiškinimo pareigos, kitais panašiais atvejais arba kai reikalinga atsikirsti į naujus apelianto pateiktus ir teismo priimtus įrodymus, ir panašiai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarime Nr.51 „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“ nurodyta, kad „naujų įrodymų pateikimo būtinybę apeliacinės instancijos teisme paprastai lemia apeliacinio ar atskirojo skundo bei atsikirtimų į juos argumentai, susiję su pirmosios instancijos teismo išvadų dėl įrodymų sąsajumo, leistinumo, patikimumo, pakankamumo ir įrodinėjimo dalyko įrodytumo nepagrįstumu, taip pat kasacinio teismo nutarties, kuria buvo panaikintas apeliacinio teismo sprendimas, ar nutarties, kuria buvo panaikintas apeliacinio teismo sprendimas ar nutartis ir byla grąžinta nagrinėti iš naujo, motyvai“.

Suprantama, kad apeliacinėje instancijoje taip pat yra nustatinėjamas fakto klausimas, todėl apeliaciniame skunde gali būti keliamas įrodymų pakankamumo klausimas, jų kokybės ir vertinimo problemos. Mūsų nagrinėjama išlyga, kad gali būti pateikiami įrodymai, kurių pateikimo būtinybė iškilo vėliau, reiškia, kad tose stadijose, kai nustatinėjamas fakto klausimas, gali būti priimami įrodymai, o šalys savo pozicijoms pagrįsti gali teikti naujai sužinotus ar išreikalautus įrodymus, jeigu savo teise nepiktnaudžiauja.

Taigi tam tikrose situacijose įrodymų pateikimas apeliacinės instancijos teisme gali būti leistinas ir netgi būtinas. Ypač kai susiduriama su specifinio pobūdžio įrodymu – eksperto išvada.

Panagrinėkime Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 25 d. sprendimą civilinėje byloje pagal ieškovo BUAB „Neptis“ ieškinį Lietuvos Teisės universiteto Teismo medicinos institutui dėl įrašo priėmimo akte pripažinimo negaliojančiu ir kt. Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad „pirmosios instancijos teisme aptarti įrodymai yra prieštaringi ir kategoriškos bei vienareikšmės išvados jų pagrindu negalima daryti“. Todėl apeliacinės instancijos teismas paskyrė ekspertizę ir naujai gautų bei ištirtų įrodymų pagrindu padarė išvadą, kad „pirmosios instancijos teismo padaryti proceso teisės pažeidimai yra pagrindas panaikinti priimtą teismo sprendimą, nes byla buvo išspręsta neteisingai“. Vadinas, remdamasis naujais įrodymais apeliacinės instancijos teismas panaikino apygardos teismo sprendimą ir priėmė naują sprendimą.

Tokių atvejų galėtume surasti ne vieną. Svarbu pabrėžti, jog naujų įrodymų priėmimas sudaro galimybę priimti teismui teisingą ir pagrįstą sprendimą, kas ir yra labai svarbu. Turėtume pabrėžti, kad ekspertizių skyrimo atvejų Lietuvos apeliaciniame teisme tendencingai daugėja⁵². Tai galėtume paaiškinti ne pirmosios instancijos teismo nagrinėjimo trūkumais, o civilinių bylų sudėtingumu.

Taip pat turėtume pabrėžti, kad kiekvieną kartą, kai apeliacinės instancijos teismui pateikiami nauji įrodymai, būtina spręsti, kada atsirado jų pateikimo būtinybė, o įrodymus teikianti šalis turi pagrįstai motyvuoti, kodėl naujus įrodymus teikia būtent apeliacinės instancijos teisme. Paprastai apeliacinės instancijos teismas retai kada atsisako prijungti naujai pateiktus dokumentus prie bylos medžiagos. Daugeliu atveju įrodymai yra prijungiami. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. spalio 23 d. posėdžio protokole civilinėje byloje Nr. 2A-378/2006 užfiksuota, kad prijungiami dokumentai, kurie buvo teikiami pirmosios instancijos teisme. Taip pat 2006 m. spalio 16 d. teismo posėdžio protokole civilinėje byloje Nr. 2A-276/2006 užfiksuota, kad priešingai pusei prieštaraujant dėl dokumentų prijungimo „pateikėme argumentus dėl ieškovo naujai teikiamų įrodymų neleistinumo. Ieškovas turėjo galimybę teikti dokumentus parengiamojoje bylos stadijoje. Dokumentai buvo bandomi teikti baigiant bylą. Pirmosios instancijos teismas pagrįstai atsisakė prijungti dokumentus. Ieškovas disponavo dokumentais visą laiką. Dokumentai turi būti neprijungti“. Tačiau kolegija nutaria prijungti pateiktus dokumentus.

Todėl apibendrinami galime išvelgti gana formalų LR CPK 314 str. taikymą ir turėtume sutikti su nuomone, kad šiuo aspektu LR CPK 314 straipsnio nuostatos santykinis neapibrėžtumas gali būti vertinamas kaip teigiamas reiškinys, įgalinantis apeliacinės

instancijos teismus kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti susidariusią situaciją ir švelninantis tam tikrus ribotos apeliacijos modelio trūkumus. Tačiau labai svarbu, kad LR CPK 314 straipsnio nuostata apeliacinės instancijos teismų nebūtų pradėta vertinti tiek liberaliai, jog būtų apskritai iškreipta apeliacijos esmė. Taigi aiškinant šią nuostatą nedera pamiršti, kad naujų įrodymų pateikimas apeliacinės instancijos teisme iš išimties neturi tapti taisykle⁵³.

Todėl, jeigu apeliantas mano, kad LR CPK 314 straipsnis leidžia jam pateikti apeliacinės instancijos teismui naujus įrodymus, jis turi tokius įrodymus pateikti kartu su apeliaciniu skundu ir motyvuoti, kadėl nepateikė šių įrodymų anksčiau. Kita šalis turėtų naujus įrodymus pateikti su atsiliepimu į apeliacinį skundą, suprantama, jei atsiranda reikalingumas juos pateikti dėl apelianto pateiktų argumentų ar naujų įrodymų. Laiku nepateikę naujų įrodymų, šalys praranda galimybę pateikti juos vėliau, t. y. apeliacinės instancijos teismo posėdžio metu, kadangi posėdžio metu jau sprendžiamas pateiktų dokumentų prijungimo klausimas ir šalys su pateiktais naujais įrodymais jau turi būti susipažinusios.

⁵³ Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2004, p.105

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Civilinio proceso teisės moksle bei įvairių valstybių praktikoje skiriamos dvi pagrindinės apeliacinio proceso esmės koncepcijos. Apeliacija gali būti suprantama kaip pakartotinis bylos nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme remiantis apeliacinio skundo ribomis tikrinant, ar byla buvo teisingai išspręsta tiek faktiniu, tiek teisiniu aspektu (visiška arba neribota apeliacija), arba kaip pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma, skirta patikrinti sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą neperžengiant apeliacinio skundo ribų (dalinė arba ribota apeliacija). Taigi, atsižvelgiant į konkretų apeliacijos modelį, skiriasi bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribos, šalių galimybė pateikti apeliacinės instancijos teisme naujus įrodymus bei apeliacinės instancijos teismo teisių apimtis.

2. Apeliacijos esmė gali būti atskleista analizuojant esminius jos principus, kuriais laikytini: draudimas peržengti apeliacinio skundo ribas, draudimas priimti apeliantui labiau nepalankų sprendimą nei skundžiamas pirmosios instancijos teismo sprendimas, draudimas reikšti naujus materialinius teisinius reikalavimus. Šie principai būdingi bet kurį apeliacijos modelį pasirinkusioms valstybėms. Tik ribotą apeliaciją apibūdina specifinis principas – naujų įrodymų pateikimo apeliacinės instancijos teisme draudimas.

3. Nors principas, draudžiantis apeliacinės instancijos teismui išeiti už apeliacinio skundo ribų, pripažįstamas bet kurį apeliacijos modelį pasirinkusiose valstybėse, tačiau dėl skirtingai suvokiamos apeliacijos paskirties ir objekto skiriasi bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribos. Neribotos apeliacijos atveju – apeliacinės instancijos teismui perduota ginčo apimtis, ribotos – apskūsta pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis ir apeliaciniame skunde bei atsiliepime į jį nurodyti argumentai.

4. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekse įtvirtintas ribotos apeliacijos modelis, kuris suprantamas kaip teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma, nepratęšianti pirmosios instancijos teismo proceso, o skirta patikrinti priimto pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą neperžengiant apeliacinio skundo ribų, paprastai vykdomas pagal byloje esančią medžiagą, t. y. remiantis tais pačiais duomenimis, kuriuos turėjo pirmosios instancijos teismas, o naujos medžiagos pateikimas galimas tik išimtiniais atvejais.

5. Lietuvos Konstituciniam Teismui 2006 m. rugsėjo 21 dieną priėmus nutarimą dėl CPK 320 straipsnio 2 dalies atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 109 straipsniui, apeliacinės instancijos teismui suteikta galimybė peržengti apeliacinio skundo ribas visų

kategorijų bylose, kai to reikalauja viešasis interesas. Tuo pačiu išplečiama apeliacinės instancijos teismo galimybė priimti apelianui nepalankesnę sprendimą. Todėl siūlytume įstatymų leidėjui koreguoti LR CPK 313 straipsnį, atsisakant nuostatos dėl blogesnio sprendimo priėmimo ginant viešąjį interesą.

6. Apeliacinio proceso principas, draudžiantis reikšti naujus reikalavimus apeliacinės instancijos teisme yra iš visų specifinių apeliacinio proceso principų labiausiai nedispozityvus, nes gana griežtai apibrėžia naujų reikalavimų, kuriais laikomi materialinės teisės reikalavimai, draudimą apeliacinėje instancijoje. Naujais reikalavimais turėtume laikyti materialinius teisinius reikalavimus, kurie nebuvo pareikšti pirmosios instancijos teisme, t. y. jie keistų pradinio ieškinio apimtį. Naujais reikalavimais nelaikytini neatsiejamai su ieškiniu susiję reikalavimai, taip pat procesinio teisinio pobūdžio reikalavimai.

7. Vertindami naujų įrodymų pateikimo apeliacinės instancijos teisme draudimą, galėtume susidaryti visiškai priešingą nuomonę, t. y. naujų įrodymų draudimas teismų praktikoje taikomas gana formaliai, kadangi paprastai apeliacinės instancijos teismas neatsisako prijungti naujų įrodymų, daugeliu atvejų pritaria pateikiančiųjų įrodymus nuomonei, kad būtinybė pateikti įrodymus atsirado vėliau, t. y. jau apeliacinės instancijos teisme.

8. Įstatymuose nėra aptarti atvejai dėl apeliacinės instancijos teismo galimybės peržengti apeliacinio bylos nagrinėjimo ribas, kai skundžiama sprendimo dalis neatsiejamai susijusi su neskundžiama dalimi. Galėtume pasiūlyti įtraukti tokias nuostatas į įstatymus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos Seimas. Vilnius, 2000.
2. Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas. Vilnius, 2002.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Vilnius, 2002.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso Kodekso komentaras. Šeštoji knyga. I tomas. Vilnius: Justita, 2003.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso Kodeksas, patvirtintas 1964-07-07 įstatymu. Vilnius: Teisinės informacijos centras prie Teisingumo ministerijos, 1996.
6. Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso Kodekso pakeitimo ir papildymo“, 1994 m. lapkričio 8 d. Žinios., 1994, Nr. 93-1809.
7. Lietuvos Respublikos 1994 m. birželio 15 d. įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo bei Lietuvos Respublikos prokuratūros reformavimo“ įsigaliojimo, kuris įsigaliojo nuo 1995 m. sausio 1 d.
8. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Žinios, 1998, Nr. 112-3106.
9. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas 1998 m. gruodžio 10 d. Nr. VIII-959, įsigaliojęs 1999 01 01 // Valstybės žinios 1998 12 23 Nr. 112-3106.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas. // Valstybės žinios, 2001, Nr. 62-2276.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių ir apeliacijos institutų“. // Valstybės žinios 2006-09-26 Nr. 102-3957.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. red.), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306

straipsnio (2004 m. liepos 8 d. red.), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. red.) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. red.) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios 2006-09-26 Nr. 102-3957.

13. AT Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 51 „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“.

14. AT Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 51 „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“.

Specialioji Literatūra

15. Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
16. Ambrasaitė G. Apeliacinis procesas: pagrindinės civilinio proceso kodekso naujovės.//Jurisprudencija, 2003, t. 37 (29).
17. Ambrasaitė G. Apeliacijos esmės ir principai//Teisė, 2003, 46.
18. Driukas A.; Valančius V.; Civilinis procesas: teorija ir praktika. 1, 2 tomai, Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2006.
19. Gečaitė. V. Viešojo intereso samprata civiliniame procese. Vilnius: Justitia, 2006 Nr. 2 p. 60-71.
20. Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vilnius, 2004.
21. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso Kodekso normų taikymas teismų praktikoje (1991 05-200 02), Vilnius, 2000.
22. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas, Vilnius, Justitia, 2005.
23. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. pranešimas žiniasklaidai // www.lrkt.lt
24. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis Vilnius: Justitia, 1997.
25. Mikelėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau II Justitia. 1999, Nr. 2 ir 1.
26. Nekrošius V. Civilinis procesas: Koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002.
27. Nekrošius. V. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo „Dėl civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“ teorinė ir praktinė analizė. Vilnius: Justitia, 2005 Nr. 3 p. 13-21.
28. Nekrošius. Sumarinio proceso formos pagal naująjį civilinio proceso kodeksą. Vilnius: Justitia, 2003 Nr. 1-2, p. 32-46.
29. Römeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose. Vilnius, Pozicija, 1994.
30. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 1985.
31. Teismų praktika. 2004, Nr. 22.
32. Vaišvila A., Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.
33. Deftan „Graždanskoje procesualnoje pravo Germanii“. Maskva, 2000.

34. Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. – Москва: Городец, 2000.
35. Хрестоматия по гражданскому процессу. Учебное пособие. Москва. Городец. 1996.
36. В. М. Жуйков «О новеллах в гражданском процессуальном праве». Москва, 1996.
37. Н. W. Fosehing. Lehrbuch des österweichishen zivilprozeßrechts. Wien, 1990.
38. O. Jauernig. Zivilprozeßrecht. München, 2002.

Empirinė medžiaga

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje G. Vyšniauskienė, I. Vyšniauskas – antstolis G. Puodžiukas Nr.3K-3-384/2005.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje R. Krupavičiūtė – UAB „Alytaus Ramovė“ Nr.3K-7-1104/2000.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje A.Začiurinskas – UAB „Lietuvos loto“ Nr. 3K-3-102/2005.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje R. M. Malyckienė ir kt. – E. Vaitkus ir kt. Nr. 3K-3-475/2006.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje J. P. Klimaitis - A. Žiromskis ir R. Lapeikienė. Nr. 3K-3258/2000.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje G. Gutauskienė - R. Penelienė, UAB „Lietuvos rytas“ Nr. 3K-3-522/2000.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje I. Sinkevičienė - AB Turto bankas Nr. 3K-3-137/2006.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje A. R. Barienė, A. Venckienė - O. Toleikienė ir kt. Nr. 3K-3-1109/2000.
47. Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla UAB „Astravos lentpjūvė“ – R. Ivaška ir kt. Nr.2A-378/2006.

48. Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla UAB „Epapris“ – UAB „Baltijos parkingas“ ir kt. Nr. 2A-276/2006.
49. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje E. Čiukšienė – UAB „Medžios centras“, UAB „PMP“ Nr.2A-412/2005.
50. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Utenos apskrities VMI – UAB „Kovarsko sakalas“ Nr.2-209/2005.
51. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Z. Jocius – Blašio PĮ Nr.2A-35/2006.
52. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje D. Zablackas – UAB „Klaipėdos autobusų parkas“Nr.2-566/2005.
53. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje E. Čiukšienė – UAB „Medžio amžius“ Nr. 2A-412/2005.
54. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje A. Zasčiurinskas – UAB „Lietuvos loto“ Nr. 2-574/2005.
55. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 27 d. sprendimas civilinėje byloje I. Sinkevičienė – AB Turto bankas Nr. 2A-229/2005.
56. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje I. Sinkevičienė – AB Turto bankas Nr. 2A-262/2006.
57. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 25 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Neptis“ – Lietuvos teisės universiteto Teismo medicinos institutas Nr. 2A-15/2006.
58. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje 575-oji DNSB „Vingrelė“ – UAB „Inirta“ Nr. 2A-276/2005.
59. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Astravos lentpjūvė“ – R. Ivaška ir kt. Nr. 2A-378/2006.
60. Vilniaus apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 3 d. sprendimas civilinėje byloje I. Sinkevičienė – AB Turto bankas Nr. 2-693/05.
61. Vilniaus apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. rugpjūčio 18 d. nutartis civilinėje byloje SP UAB „Lietuvos paminklai“ – Šalčininkų rajono savivaldybė Nr. 2A-29-882/2003.
62. Vilniaus apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 3 d. sprendimas civilinėje byloje I. Sinkevičienė – AB Turto bankas Nr. 2-693-43/05.
63. Vilniaus apygardos teismo 2003 m. sausio 8 d. nutartis Nr. 2A-29-882/2003 GNSB Nr. 595 – V. Balčiūnas ir kt.

64. Klaipėdos apygardos teismo 2006 m. kovo 21 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-236/2006 UAB „Bumba“ – UAB „Svajonių mozaika“.

Apeliacinio proceso principai

Pagrindinės sąvokos: apeliacijos esmė, apeliacinio skundo ribos, viešasis interesas, naujas reikalavimas, nauji įrodymai.

Santrauka

Magistro baigiamajame darbe išnagrinėta apeliacijos esmės samprata, apeliacijos modelių skirtumai ir panašumai, istorinė apeliacinio proceso raida Lietuvoje ir požiūris į šį procesą kaita, pagrindiniai apeliacinio proceso principai ir jų taikymo ypatumai. Daugiausia dėmesio darbe skiriama būtent tik apeliaciniam procesui būdingų principų, tokių kaip: draudimas išeiti už apeliacinio skundo ribų; draudimas priimti sprendimą, labiau nepalankų apeliantui nei skundžiamas pirmosios instancijos teismo sprendimas; draudimas apeliaciniame skunde reikšti naujus reikalavimus ir draudimas pateikti naujus įrodymus apeliacinės instancijos teisme, analizei, šių principų taikymo praktinėms problemoms, šių principų išimčių aptarimui ir vertinimui.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse (toliau LR CPK) įtvirtintas ribotos apeliacijos modelis, kurio esmė – pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo kontrolės forma, skirta patikrinti sprendimo teisėtumą ir/ar pagrįstumą neperžengiant apeliacinio skundo ribų. Tai pagrindžia įtvirtinti principai, be kurių neįmanomas tinkamas šio proceso funkcionavimas: LR CPK 312 straipsnyje – draudimas apeliaciniame skunde kelti naujus reikalavimus, LR CPK 313 straipsnyje – draudimas priimti blogesnę sprendimą, LR CPK 314 straipsnyje – nauji įrodymai, LR CPK 320 straipsnyje – bylos nagrinėjimo ribos. Suprantama, apeliacinis procesas yra civilinio proceso dalis, todėl jame galioja ir bendrieji civilinio proceso principai.

Prinzipien des Berufungsprozesses

Hauptbegriffe: Berufungswesen, Grenzen der Berufungsbeschwerde, öffentliches Interesse, neue Forderung, neue Beweise.

RESÜMEE

In der abschließenden Magisterarbeit wurde die Konzeption des Berufungswesens, Unterschiede und Vorteile der Berufungsmodelle, geschichtliche Entwicklung des Berufungsprozesses in Litauen und Fluktuation der Einstellung auf diesen Prozess, Hauptprinzipien des Berufungsprozesses und Besonderheiten ihrer Anwendung behandelt. Die größte Aufmerksamkeit in dieser Arbeit wird der Analyse nämlich nur der dem Berufungsprozess eigenen Prinzipien, solchen wie: Verbot über die Grenzen der Berufungsbeschwerde hinauszugehen; Verbot den Beschluß, der mehr ungünstig dem Appellanten als der angefochtene Beschluß des Amtsgerichts ist, zu fassen; Verbot in der Berufungsbeschwerde neue Forderungen zu äußern und Verbot neue Beweise im Berufungsgericht vorzubringen; sowie den praktischen Problemen der Anwendung von diesen Prinzipien, der Besprechung und Bewertung der Ausnahmen von diesen Prinzipien bestimmt.

In der Zivilprozeßordnung der Republik Litauen /weiter im Text – ZPO der RL/ ist das Modell der begrenzten Berufung verankert, das Wesen welchen die Kontrollform des gefaßten Beschlusses vom Amtsgericht ist, die zur Prüfung der Gesetzlichkeit und/oder Begründung des Beschlusses ohne die Grenzen der Berufungsbeschwerde zu überstreiten bestimmt ist. Das begründen die verankerten Prinzipien ohne welchen keine geeignete Funktionierung dieses Prozeßes möglich ist: im Artikel 312 der ZPO der RL – Verbot in der Berufungsbeschwerde neue Forderungen zu stellen, im Artikel 313 der ZPO der RL – Verbot einen schlechteren Beschluß zu fassen, im Artikel 314 der ZPO der RL – neue Beweise, im Artikel 320 der ZPO der RL – Grenzen der Sachebehandlung. Es ist verständlich, daß der Berufungsprozeß ein Teil des Zivilprozeßes ist, deshalb sind die allgemeinen Prinzipien des Zivilprozeßes darin auch gültig.

Loreta Romanovskienė
lromanovskiene@vtr.lt